

Lassoens skjulte løkker?

En studie av presentasjon og innhold i 2007-versjonen av

Agnar Mykles *Lasso rundt fru Luna*

Ida Cleve

Masteroppgave
i
Litteraturformidling

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2008

Sammendrag

I 2007 utga Gyldendal en 735 siders versjon av Agnar Mykles *Lasso rundt fru Luna*. Teksten i denne nytgivelsen er i større grad enn i tidligere utgivelser basert på et originalmanuskript. Denne oppgavens prosjekt er tredelt: første del beskriver Anders Hegers forord ”Lassoens skjulte løkker” og lanseringen av denne romanen i 2007. Andre del kartlegger og analyserer 2007-versjonens tekstkritiske apparat, og tredje del analyserer en del av den teksten som ikke tidligere har vært utgitt.

Da *Lasso rundt fru Luna* kom ut første gang i 1954, hadde teksten blitt redigert i flere omganger av Agnar Mykle, hovedkonsulent Sigurd Hoel og forlagsdirektør Harald Grieg. Da andreutgaven ble trykket i 1958, var ytterligere tekst blitt fjernet. 1996-versjonen, som er innlemmet i Gyldendals serie *Norges nasjonallitteratur*, er enda en ny versjon. I 2007 ble romanen utgitt i en fjerde versjon etter at Anders Heger, forlegger og ”Mykle-ekspert”, hadde ledet arbeidet med å ”gjeninnsette” tekstbolker som ble kuttet forut for førsteutgivelsen. I Hegers forord opplyses det om at forlaget ikke har hatt ambisjoner om å gi ut en komplett tekstkritisk utgave. Både i forordet og i uttalelser i forbindelse med lanseringen hevdes det dessuten at 2007-versjonen er den ”komplette” og ”ekte” versjonen av Mykles roman. Det antydes at det dreier seg om systematiske strykninger og at Asks homofile legning avsløres. Disse påstandene danner utgangspunktet for min undersøkelse.

Selv om 2007-versjonen ikke tar sikte på å være en tekstkritisk utgave, avslører undersøkelsen at arbeidet som er gjort, tekstetableringen, noteapparatet osv., ikke er spesielt oversiktlig eller konsekvent utført. Studiet har også vist at det vanskelig kan hevdes at det eksisterer noen klar systematikk i strykningene og at enkelte av Anders Hegers påstander om innholdet som ble redigert bort er direkte misvisende.

Forord

Først og fremst vil jeg takke min veileder Irene Engelstad for inspirerende samtaler, gode råd og oppfølging helt til siste time. Takk til datteren min Karen som har holdt ut med meg, og ikke minst, takk til Pia søsteren min, for lesning, kloke innspill og uvurderlig hjelp i innspurten.

Innhold

Lassoens skjulte løkker?¹

Sammendrag	1
Forord	2
Innhold	3
1. Innledning	5
2. Storverket i ny versjon – lansering og mottagelse	8
Anders Hegers forord	8
For mye sosialisme?	9
For nære beskrivelser	9
Motiver for strykningene	10
Lanseringen – homodebatt og sensur	11
Ask som homofrigjører i <i>Radiofront</i>	12
Debatt i <i>Aftenposten</i>	13
Anmeldelser	14
Oppsummering	15
3. Problemstilling og metode	17
Tekstkritikken	17
Fokus på identitet, manndom og seksualitet	18
Kartleggingen av materialet – metode	18
Kort om oversikten	19
4. Tekstkritikk	20
Teori og praksis ved edering av litterære tekster	20
Tekstsosiologer og intensjonalister	20
Finnes originalteksten?	21
Flere medskapere	22
Andre tekstkritiske arbeider	23
Cora Sandel og politisk sensur	23
Henrik Ibsens Skrifter	24
Den ”ekte” Carver	24
5. Apparatsanalyse av 2007-versjonen	26
Forfatterintensjonen reetableres	26
Ytre innpakning og redigeringsprinsipper	26
Redegjørelsen for tekstgrunlaget	27
Hvem har gjort jobben?	29
Noteapparatet	29
Kategori 1: Korrespondanse og motiv.	29
Kategori 2: En annen utgave?	31
Kategori 3: Erstattet tekst	31
Kategori 4: Ingen note	32

¹ ”Lassoens skjulte løkker” er tittelen på Anders Hegers forord i 2007-versjonen av *Lasso rundt fru Luna*

En annen skrifttype – Å lese mellom linjene	32
Oppsummering	32
6. Tematisk analyse	34
De skjulte løkkene	34
Stilistikk og tematikk	35
Drømmen om ”Piken fra Pyreneene”	36
Drømmen om gudeskikkelsen Gunnar	37
Kvase	39
Å forstyrre de enkle linjene	41
Homoangst og umandighet	43
Hjertet er en ensom jeger	44
Den skjeve verden	46
Hvem er Ask nå?	47
7. Avslutning	50
Hva er en lasso uten løkke?	50
8. Litteratur	52
Vedlegg 1: Kategorisering	
Vedlegg 2: <i>Radiofront</i> NRK P2	

1 Innledning

Foranledningen for utgivelsen av 2007-versjonen av *Lasso rundt fru Luna* av Agnar Mykle var at forlegger og Mykle-ekspert Anders Heger kom over romanens originalmanuskript under arbeidet med biografien, *Mykle. Et diktet liv* (1999). Da han leste dette manuset og studerte korrespondansen mellom forlaget og forfatteren oppdaget han store uoverensstemmelser mellom originalmanuset og romanen slik den forelå ved utgivelsen i 1954. Han oppdaget også at i andreutgaven, den som ble trykket i 1958, etter Rubin-rettsaken, hadde ytterligere tekstpassasjer blitt fjernet. Heger hevder at manuset var forkortet med over hundre sider. På denne bakgrunn var det at Gyldendal tok initiativ til å utgi en ny versjon av romanen, der de utelatte sidene skulle tas med i et forsøk på å reetablere det originale manuskriptet. Høsten 2007 var det for øvrig 50 år siden rettsaken mot Agnar Mykle der han først ble tiltalt, men senere frikjent, for brudd på sedelighetsloven for *Sangen om den røde rubin*.

Det er ingen hemmelighet at manuset til *Lasso rundt fru Luna* ble utsatt for omfattende forlagsredigering i forkant av utgivelsen i 1954. Både forlagsdirektøren i Gyldendal, Harald Grieg, og hovedkonsulent Sigurd Hoel var involvert i redigeringsarbeidet. Det er også en kjent sak at Agnar Mykle selv, i brev og notater, har gitt uttrykk for sinne overfor Gyldendals mektige menn fordi han mente de hadde strøket de beste bitene i romanen. Han skriver blant annet i et brev kalt ”Verden er et rasshøl” fra 1972: ”[...] *Lasso rundt fru Luna* er ufullstendig og usannferdig, fordi det er blitt revet stykker ut av dem på kammerset, sogar de beste bitene, i den hellige velanstendighet og borgerlighets navn, slik at Gyldendal har forskuslet sin rett til dem [...]” (Sitert i Heger 2007: 15). Mykles forhold til Gyldendal ble mer og mer anstrengt utover 1960- og 70-tallet. Mykle kom stadig tilbake til hvordan han følte seg overkjørt av forlaget, og at han hadde følt seg presset til å stryke tekst.

Da den nye versjonen skulle lanseres høsten 2007, var Anders Heger tidlig ute i mediene med uttalelser som bidro til sterke forventninger om hva folk kunne vente seg av den nye utgivelsen. I forordet til 2007-versjonen skriver han:

Sett i ettertid kan det herske liten tvil om at alle de større avsnitt som ble strøket i de forskjellige omganger forsvarer sin plass. Ikke bare, ikke engang først og fremst, ut fra filologiske eller litteraturhistoriske spesialinteresser. Det er som litteratur, som utvidelse og forsterkninger av et av norgeshistoriens mektigste romanverk, det har interesse å bringe Lassoens skjulte løkker frem i lyset. (Heger 2007: 18)

Utgangspunktet for denne oppgavens problemstilling er å drøfte enkelte av Hegers argumenter i dette forordet, så vel som i påstander han fremmet i løpet av lanseringsperioden. Bl.a. gir han uttrykk for hvor stor litterær verdi han mener å finne i den nye teksten, og at den siste versjonen (dvs. den som er basert på originalmanuset), bør ha forrang fordi det er den mest komplette. Heger påstår også å finne systematiske strykninger i de tidligere versjonene, og særlig mener han de sosiale aspektene og nære beskrivelsene av Asks forhold til menn er blitt tonet ned. Disse påstandene vil bli nærmere presentert i oppgavens første del.

I oppgavens annen og tredje del har jeg som mål både å kartlegge og å analysere teksten i 2007-versjonen. Jeg vil undersøke hva utgaven inneholder av tekstkritiske kommentarer og apparat i annen del. Hvordan er den ”nye” teksten plassert i den ”gamle” teksten? I forordet til 2007-versjonen skriver Anders Heger blant annet at utgaven ikke er ment å være en komplett tekstkritisk utgave. Jeg vil allikevel studere det tekstkritiske arbeidet som er gjort, fordi jeg tror det avslører viktige holdninger til teksten. Målet mitt har ikke vært å foreta en tekstkritisk analyse av alle de ulike versjonene av denne romanen.

Både i forordet og i media kommer Anders Heger med klare uttalelser om og tolkninger av hovedpersonen Ask og hans seksualitet, som han mener framstår i et nytt lys på bakgrunn av den nye teksten. Tekstutvalget som min analyse kretser om i tredje del er spørsmål knyttet til Asks identitet, manndom og seksualitet. Her vil jeg åpent diskutere og analysere noen av Hegers påstander knyttet til disse forholdene. Hva er det i den nye teksten som kan bidra til å ”avsløre” Ask som homofil, eller at han er forelsket i menn? Er det så sikkert at det handler om homofili?

Homofili i litteratur og film kan ha et frigjørende potensial, det tror også jeg. Min tese bygger allikevel på at det ikke er snakk om særlige seksuelle eller ”homofile” beskrivelser av menn som åpenbares i den nye teksten, slik Heger gir uttrykk for. Homoseksualitet tematiseres også av Mykle i *Lasso rundt fru Luna*.

Opgavens primærkilde er 2007-versjonen av *Lasso rundt fru Luna*. Jeg har foretatt enkelte stikkprøver av førsteutgaven (1954) og andreutgaven (1958), også når jeg har undersøkt tekstgrunnlaget for 2007-versjonen. I den tematiske analysen vil de tilføyde avsnittene i 2007-utgaven få hovedfokus, særlig de som beskriver karakterene Gunnar og Kvase. Når det gjelder dette tekstmaterialet er det ingen tidligere forskning å vise til.

Andre kilder er lanseringsstoff i forbindelse med utgivelsen og omfatter et radioprogram, intervjuer, så vel som noen korte anmeldelser. Anders Heger spilte en viktig rolle i arbeidet med utgivelsen av 2007-versjonen og vil av den grunn også få en del fokus. Mitt mål har ikke vært å redegjøre for all korrespondanse mellom forlaget og forfatter Mykle.

Kommentarer vedrørende denne korrespondansen vil vesentlig være basert på Hegers uttalelser og tolkninger. I annen del av oppgaven vil jeg gå til feltet for tekstkritikk for å presentere ulike retninger innen denne disiplinen. Jeg kommer til å konsentrere meg om teoretikerne Jerome McGann, Johan Svedjedal og Jon Haarberg. Jeg vil i denne delen også sammenligne Mykle-utgaven med noen andre tekstkritiske arbeider, blant annet utgivelsen av Cora Sandels *Albertetrilogi* som kom i ny tekstkritisk versjon i 2002. I tredje del tar jeg for meg tidligere analyser av romanen som fokuserer på seksualitet og manndom i Mykles tekster, forfattet av Barbara Gentikow, Øystein Rottem og Torunn Ystaas Sanborn.

2. Storverket i ny versjon – lansering og mottagelse

I sitt forord til 2007-versjonen definerer Anders Heger, Mykle-biograf, forlagsdirektør i Cappelen Damm og fast spaltist i Dagsavisen, *Lasso rundt fru Luna* som ett av norgeshistoriens mektigste verk. Heger uttrykker også tilfredshet med hvordan det tilføyde tekstmaterialet i nyutgivelsen av romanen fungerer ”som utvidelse og forsterkninger” av verket (Heger 2007: 18). Heger har selv medvirket sterkt til at det han definerer som ”stor” tekst (de skjulte løkkene) nå bringes fram i lyset.

I biografien om Mykle gjør Anders Heger rede for materialet som danner grunnlaget for den nyeste versjonen av *Lasso rundt fru Luna*. Utgivelsesprosessen beskrives som en kamp mellom Mykle, hovedkonsulent Sigurd Hoel og forlagsdirektør Harald Grieg. Manuset måtte forkortes, og hele kapitler ble strøket før boken gikk i trykken. Ifølge Heger ble det under redigeringsarbeidet fjernet avsnitt som både forlag og forfatter fryktet ville virke støtende på leseren (Heger 1999: 223). Det var Grieg som i utgangpunktet ønsket å fjerne passasjene om romanfiguren Gunnar, men Mykle skal ha strøket dem på eget initiativ (Heger 1999: 224). Grieg var også opptatt av å nedtone romanens ”sosiale sidespor” (Heger 1999: 222).

Anders Hegers forord

Hegers forord presenterer romanens tilblivelsehistorie. Ifølge Heger leverte Mykle først et manus på 650 tettskrevne sider. Gyldendal innså at kostnadene ved å trykke et slikt manus ville bli altfor store. De mente også at romanen med fordel kunne kortes ned uten av helheten ville ta skade av det. Mykle bearbeidet derfor manuset og returnerte det i forkortet utgave, men kun 37,5 side var strøket. Hoel og Grieg laget så egne lister over tekst de foreslo kunne kuttes. Forfatteren gikk noe motvillig med på de fleste av disse strykningsforslagene (Heger 2007: 7).

De fleste anmelderne i 1954 mente likevel at boken var for lang. ”Mykles hang til sidesprang; assosiasjoner, digresjoner og halv-essayistiske tankerekker som bryter inn i teksten, ble ikke umiddelbart forstått eller akseptert av hans samtid.” (Heger 2007: 10). Selv om anmeldelsene ellers var overveiende positive ble ikke romanen noen umiddelbar salgssuksess. Først etter berømmelsen som fulgte etter *Sangen om den røde rubin*, ble det aktuelt å trykke den opp på nytt. Før andreutgaven kom i 1958 foretok Mykle ytterligere strykninger. På kolofonsiden ga Mykle følgende opplysninger om redigeringen av denne utgaven:

Nærværende utgave, den annen, er bare på et par vesentlig punkter forskjellig fra førsteutgaven. De små forandringer, forkortelser og tillegg som jeg har foretatt, skyldes ønsket om å gjøre romanen mere levende, dvs. avskaffe dødpunkter og gjøre fremstillingen tettere. (Å dikte henger sammen med det tyske ordet dicht, som nettopp betyr tett.) Men forandringene er så små og få, at man godt kan betrakte annenutgaven som et uforandret opptrykk av førsteutgave. (Mykle: 1958)

Heger skriver at det forbauser ham at Mykle skrev dette, fordi det ifølge ham var hele 60 nye sider som forsvant mellom første og andre utgave (Heger 2007: 10).

For mye sosialisme?

I forordet gjør Heger rede for tre ulike kategorier strykninger som ble gjort i forkant av utgivelsen og mellom første- og andreutgaven. Den første kategorien gjelder strykninger han mener kan forsvares fordi det er snakk om passasjer som ikke holder rent litterært. Den andre er av en mer diskutabel sort: tekst som godt kunne fått stå, men som ikke er av stor betydning for helheten (Heger 2007: 11). Den tredje kategorien mener han er av en mer systematisk karakter, særlig tydelig ved utgivelsen av 1958-versjonen, og handler om romanens samfunnskritiske brodd og hvordan den tar for seg sosialistisk tankegods. Heger mener at dette tones betraktelig ned, bl.a. blir avsnitt som betoner klasseforskjeller svekket. Det dreier seg blant annet om avsnittet om ”Piken fra Pyreneene”, ”Den rike mann” og ”St Mercur” (Heger 2007: 11).

Hegers påstand er at disse strykningene ikke kan begrunnes rent litterært, og han går til Mykles liv for å finne årsaken. Han framholder endringen i Mykles økonomiske situasjon fra 1954, da frykten for fattigdom var reell, til 1958, da han var en etablert og velstående forfatter, som en mulig forklaring. Heger innrømmer at dette kun er gjetninger, men vurderer det uansett slik at disse partiene ikke burde ha vært fjernet.

For nære beskrivelser

Heger er også sterkt kritisk til strykningene av tekst som skildrer Asks venn Kvase og de av Asks far. Han gjengir bl.a. en tekstdel som er endret i andreutgaven (der den er kuttet ned og flyttet bakover i romanen). Ifølge Heger fører denne endringen til at noe av tyngdepunktet i romanen endres og til at Asks forhold til sin egen far forblir en gåte i mye større grad (Heger 2007: 13).

Om avsnittene som beskriver vennen Kvase, skriver Heger: ”Det er liten grunn til å gruble over grunnene til de omfattende strykningene i en av norsk litteraturs vakreste (og mest

nesegruse) skildringer av vennskap mellom menn.” (Heger 2007: 14). Han siterer fra Mykles tekst for å illustrere: ”«Det som var sprunget opp mellom dem, var nytt, forbløffende, overveldende. Ingen av dem hadde tenkt at det kunne finnes et menneske som den annen.»” (Sitert i forordet, Heger 2007: 14).

Heger forklarer hvordan Kvase-karakteren var basert på Mykles venn, Terje Horsberg. Forholdet til vennen skal ha kjølnet da Horsberg giftet seg med Mykles søster. Dette skal ifølge Heger være årsaken til at Mykle strøk passasjer i kapitlene om Kvase (Heger 2007: 15). I forordet antyder han at årsaken til strykningene selvfølgelig er at det dreier seg om nære eller *for nære* beskrivelser av mannlige vennskap. Om Kvase skriver han. ”Det er ikke diskutert, og kanskje heller ikke sett, det som springer en ettertidig leser i øynene: at ordvalg og temperatur i beskrivelsen er av en art og i en tone som i tidens litteratur vanligvis er forbeholdt forholdet mann og kvinne.” (Heger 2007: 16).

Heger antyder at beskrivelsene av Gunnar og Kvase er såpass vesentlige at utelatelsen av dem svekker verket. ”Faktisk er det grunnlag for å hevde at figuren Ask først blir fullstendig og helt ut troverdig når også denne siden av ham – endelig – blir hentet fram og belyst.” (Heger 2007: 17).

Motiver for strykningene

Heger veksler mellom forsiktig å antyde hvilken motivasjon forlaget kan ha hatt for å ønske disse strykningene, og nokså bastante oppfatninger om dette temaet. Omfanget av endringene beskrives noen steder som av mindre betydning, som når han omtaler utgavene som ”svakt avvikende trykte varianter” (Heger 2007: 17). Heger skriver også: ”Det bør, for ordens skyld, sies at det er lite som tyder på at forlaget har påtvunget forfatteren systematiske endringer han ikke innesto for selv.” (Heger 2007: 15). Han mener at korrekturmerkene han har studert i manuset (her forstått av meg som korrekturgrunnlaget for andreutgaven som skulle trykkes), viser at det var Mykles selv som sto for ”større strykninger” (Heger 2007: 10).

Samtidig hersker det ifølge Heger liten tvil om at Mykle ville at manuset skulle trykkes slik som han først hadde levert det, uten strykningene. Heger mener Mykle ble utsatt for et ”redigeringsgrep som forfatteren godtok, riktignok delvis motstrebende”. Han hevder også det kan ”herske liten tvil om at han selv ønsket en mest mulig total gjengivelse av *hele* manuskriptet, uten strykninger, slik det her foreligger, for første gang tilgjengelig for allmennheten.” (Heger 2007: 17). At Mykle selv sto bak de fleste av strykningene, forklares slik: ”men forfatteren tanker var beskjefteget med en del annet på den tiden – for å si det ytterst forsiktig.” (Heger 2007: 17).

Heger er helt klar på at han mener at redigeringen av romanen gjorde den dårligere.

Lanseringen – homodebatt og sensur

Anders Heger opptrer i forgrunnen når nytgivelsen skal lanseres. Heger er i denne fasen, også før boken ble sluppet fra forlaget, svært aktiv i mediebildet for å rette søkelyset på de nye tekstpassasjene, og da særlig de som inneholder beskrivelser av kjærlighet mellom menn.

Heger uttaler seg til magasinet *Blikk*: ”Du setter ikke av tjue sider til lovprisning av en annen mann på den måten Mykle gjorde det hvis det bare handler om vennskap. Det er den måten man skriver om et menneske man er tiltrukket av.” (Eidem Dyrhaug 04.09.2007).

Under overskriften ”Fjernet Mykles homoerotikk” omtales saken i *Blikks* nettutgave, som også siterer Anders Hegers uttalelser i *Kulturnytt* i P2: ”Gyldendals konsulent Sigurd Hoel fjernet hele kapitler fra originalmanuskriptet, blant annet flere passasjer med erotisk innhold.

– Det er synd, sier Heger. – Det gir, på en måte, den brikken vi trenger å vite om Ask Burlefot, at han har en homofil side som han selv vet om.” (Bøyum 2007).

Da redaktøren Lars Mæhle, som jobbet med utgivelsen i Gyldendal, siteres i *Aftenposten* 13. januar 2007, presenteres stoffet og prosessen med forlaget på en ganske annen måte: ”– Det var av kunstneriske årsaker, manuset var rett og slett for langt. Det var nok også økonomiske årsaker inne i bildet – boken var veldig tykk, og man trodde kanskje at den ville bli for dyr og avskrekkende for leserne.” (*Aftenposten* 13.01.2007). Av artikkelen framkommer det at Mæhle mener at det var flere motiver for at tekst ble tatt ut av, fordi det var avstikkere fra hovedhandlingen og digresjoner man ikke syntes hørte hjemme i teksten. Men han hevder også at enkelte passasjer er svært gode (*Aftenposten* 13.01.2007).

Dagbladet bruker et stort bilde fra rettsaken mot Mykle ved siden av overskriften ”Utgir komplett utgave av ’Lasso rundt fru Luna’”. De har et intervju med Anders Heger, som også stiller til nettmøte og svarer på lesernes spørsmål om Mykle og den nye versjonen. På *Dagbladets* spørsmål om Heger tror den nye utgaven åpner opp fortrent homoseksualitet i boka, er Hegers svar nei (Børja og Wandrup 10.09.2007).

I *Klassekampen*, under tittelen ”Sosialisten som forsvant”, legges det vekt på hvordan den nye utgaven avslører en rekke sosialistiske tendenser som tilsynelatende ble systematisk fjernet i 1958-versjonen. De viser til Hegers forord, men artikkelen opplyser at Heger ikke tror det handler om politisk sensur fra forlagets side selv om Mykle selv senere hevdet dette. ”Den andre versjonen er i langt større grad et kommersielt produkt som måtte ut i kjølevannet av Rubin-saken.” (Haagensen 18.09.2007).

Ask som homofrigjører i Radiofront

I *Radiofront* på NRK P2 7. oktober 2007 var Anders Heger gjest sammen med forfatter Gerd Brantenberg. Programmet handlet om 2007-versjonen av *Lasso rundt fru Luna* og om homofili i kunsten. I introen til programmet gjøres det klart at det skal handle om hvor vanskelig det er å være homofil i dag. ”Intoleransen blomstrer i hetrohelvetet. Men hva med kulturen?” lyder det her (*Radiofront* 2007: 1). Programledere er Jostein Gjertsen og Siss Vik. En skuespiller leser så opp flere av de nye avsnittene fra 2007-versjonen av romanen. Først om Gunnar: ”Aldri hadde Ask sett en gutt så vakker, så rikt utrustet, så Gudelik, som Gunnar.” (Opplest i *Radiofront* 2007: 1). En av programlederne slår så fast at ingen har hørt dette før: ”for dette utdraget var fra den delen av boka som ble sensurert bort og ikke tatt med i boka før originalmanuskriptet ble publisert i høst.” Så stilles spørsmålet: ”Ville norsk litteratur og norsk homodebatt sett annerledes ut hvis Asks varme følelser for sine klassekamerater hadde sett dagens lys i 1954? Det skal vi undersøke [...]” (*Radiofront* 2007: 1).

I løpet av programmet kommer både programlederne og de inviterte gjestene i studio, Anders Heger og Gerd Brantenberg, fram til et klart ja på ovenstående spørsmål. Programlederen oppsummerer slik: ”Vi kan konkludere med at norsk litteraturhistorie må skrives om, Agnar Mykle står beskrevet som en mann som er for seksuell frigjøring på en heteroseksuell måte, nå er han også en homofilfrigjører. Tusen takk til Gerd Brantenberg og Anders Heger.” (*Radiofront* 2007: 8).

Programmet handlet altså om homofili i litteraturen. Målet var blant annet å undersøke om det i litteraturen og kunsten finnes et frigjørende potensial for nettopp homofili. Heger blir spurt om han tror Ask åpenbarer seg som bifil i lys av disse passasjene. Til det svarer han et klart ja. Han mener at Asks beskrivelser av Gunnar vanskelig kan leses som noe annet enn en forelskelse. Det er snakk om en fysisk tiltrekning (*Radiofront* 2007: 3). Gerd Brantenberg, som introduseres som ”norsk homopioner”, sier seg helt enig med Heger.

Heger redegjør i programmet også for hvordan han kom over materialet. Her beskrives forlagsredigeringen som en ”fryktelig krangel med forlaget om hver eneste setning han må kutte.” (*Radiofront* 2007: 4). Partiene som beskriver Ask som homofil eller bifil ble systematisk klippet bort, ifølge Heger. Han sier: ”Men det aspektet, at dette klippes, det kan ikke være en tilfeldighet, på grunn av ... de homofile skildringene, det berører ingen av partene.” (*Radiofront* 2007: 4). Han mener altså at selv om verken Grieg eller Hoel eksplisitt ber Mykle om å stryke passasjer som er seksuelt ladet, så kan man i ettertid konkludere med at det har dreid seg om systematiske strykninger av dette materialet.

I programmet nevnes ordet sensur fire ganger i forbindelse med redigeringsarbeidet. Når Heger får et direkte spørsmål om han mener avsnittene ble sensurert bort, svarer han:

Ja, så det som kom ut av det var jo at en vesentlig del av Ask ble klippet bort. Den setningen skal ikke få tas altfor bokstavelig, men altså, en vesentlig del av ham forsvant for det norske folk. Om man velger å kalle dette sensur eller ikke, det er i hvert fall et uttrykk for den tidsånden som hersket, helt opplagt, helt uten tvil.
(*Radiofront* 2007: 4–5)

Gerd Brantenberg på sin side uttaler seg ganske så skråsikkert om at passasjene i *Lasso rundt fru Luna*, som det siteres fra, dreier seg om homofili. Hun mener Mykle kunne risikert mye hvis disse passasjene hadde blitt trykket på 1950-tallet. Hun nevner flere forfattere som ble fortiet fordi de beskrev homofile forhold i litteraturen. 1950-årene var ikke moden for beskrivelser av homofili, er hennes oppfatning. Hun tror homofile på 1950-tallet helt åpenbart hadde forstått at dette dreide seg om homofili. For sin egen del uttrykker hun at det hadde vært helt fantastisk hvis disse avsnittene hadde blitt trykket for de homofiles sak. Heger hevder også at Ask Burlefot kunne ha gjort det mye lettere å være homofil i dag hvis de homofile hadde hatt Ask Burlefot ”med på laget” (*Radiofront* 2007: 8).

Debatt i Aftenposten

Etter Anders Hegers opptreden i *Radiofront* startet en debatt i *Aftenposten* mellom Anders Heger og Agnar Mykles sønn, Arne Bust Mykle. Den dreide seg i hovedsak om Agnar Mykle eller hans fiktive Ask Burlefot avslører seg som homofil i lys av den nye teksten.

Arne Bust Mykle reagerte kraftig på blant annet *Radiofronts* vinkling av saken. Han skriver i *Aftenposten* 14. oktober 2007, under tittelen ”Litterære eksperter tar feil”, dette: ”Det forundrer meg at litterært kyndige personen har forelsket seg sånn i en teori om Asks homofile side, at de unnlater å se at det egentlig ikke er noe i romanen som peker i den retning, snarere tvert imot.” (Bust Mykle 14.10.2007). Arne Bust Mykle finne det seksuelle aspektet i kapitlet om ”Gunnar fra Lidarende” helt fraværende og mener beskrivelsene snarere betegner ”forfatterens higen etter det perfekte, det ideelle, det mytiske, grensende til det elitistiske – til gudesønnen.” (Bust Mykle 14.10.2007). Han poengterer videre at det er forskjell mellom vennskap og homofili mellom menn. Arne Bust Mykle er ikke i tvil om at det dreier seg om det første i Mykles tekst.

Bust Mykle medgir at homofili tematiseres i romanen i kapitlet ”Den skjeve verden”, der Ask møter skolebestyrer Dalaker. At Ask føler en sterk vemmelse ved Dalakers

tilnærmelser mener Arne Bust Mykle er ett av flere bevis på at Ask ikke er homofil. Dessuten skriver han om Agnar Mykle: ”Forfatteren selv var jo nærmest homofob.” (Bust Mykle 14.10.2007).

Anders Heger svarer på innlegget 19. oktober 2007. Heger hevder at Mykle selv ikke var homofil. ”Jeg er nødt til å holde meg til det som er betydelig enklere, mindre biografisk og mer litterært betydningsfullt. Nemlig ikke historien om Agnar, men om Ask.” (Heger 19.10.2007). Litt pussig er det riktignok at Heger skriver dette all den stund han er den som i aller største grad tolker teksten biografisk i forordet til romanen. I innlegget i *Aftenposten* uttaler han seg mindre skråsikkert når det gjelder Asks seksuelle preferanser, men han mener fortsatt at vesentlige deler av det nye stoffet dreier som om Asks fascinasjon for menn. Han konkluderer: ”Det er intet som belegger at Agnar Mykle ”var homofil” – selv om frasen er sørgelig upresis, eller at han ønsket å spre en fortelling om homofili.” (Heger 19.10.2007).

I sitt svar til Heger 24. oktober 2007 kommer Bust Mykle med ytterligere beviser i teksten på at dette ikke dreier seg om homofile beskrivelser. Han viser til den nære forbindelsen mellom Mykle selv og Ask Burlefot. Han mener at Mykle selv aldri ville ha latt hans karakter, som står så nær ham selv på mange måter, være homofil. Bust Mykle anser Hegers tolkning å være helt på viddene (Bust Mykle 24.10.2007).

Anmeldelser

Så vidt jeg kan se foreligger kun én tekst som kan betegnes som en anmeldelse av 2007-versjonen av romanen. ”Skjendselens meritter”, skrevet av Sindre Hovdenakk, sto på trykk i *VG* 18. november 2007. I denne meget korte anmeldelsen vurderes det nye stoffet i utgaven slik:

I en tid da altfor mange forfattere blir redigert altfor lite av forlagene sine er det bare å slå fast. Harald Grieg, Sigurd Hoel og medhjelperne deres gjorde en svært god redigeringsjobb. De strykningene som ble foretatt er stort sett helt riktige, og for å være ærlig – de kunne godt ha strøket enda flere av Mykles mange, selvforelskede digresjoner. (Hovdenakk 18.11.2007)

Hovdenakk synes for øvrig at romanen er god, at den fortsatt er en kraftfull leseropplevelse den dag i dag.

Tom Jenssen i *Vesterålen* har en litt annet tilnærming til stoffet i noe tvilsomt kan betegnes som en anmeldelse. I ingressen står det: ” Det er så en nærmest vrir seg av ærefrykt for å skrive hva en mener om denne boken, hva kan en stakkars stille opp med mot et geni som Agnar Mykle.” (Jenssen 11.10.2007). Journalisten synes at den nye teksten beriker

romanen. Han har en ganske annen vurdering enn Hovdenakk når han skriver om den nye teksten: ”Det er her du finner digresjoner som dikt og forbannelser, og de gjør det til en ekstra fin leseropplevelse.” (Jenssen 11.10.2007).

Oppsummering

Hegers forord til 2007-versjonen og ordskiftet som fant sted i lanseringsfasen, bar preg av påstander om sensur og lett sensasjonspregete avsløringer av homofili.

Forordet til Heger er en blanding av historisk redegjørelse, noe tekstanalyse, biografiske årsaksforklaringer i tillegg til personlige betraktninger om Mykles forfatterskap. Forordet legger klare føringer for lesningen, men snarere enn å klargjøre tror jeg Hegers redegjørelser bidrar til å forvirre leseren.

Strykningene omtales både som små og ubetydelige, dramatiske, og at de heller mot sensur. Heger refererer i forordet kun sporadisk til det enorme kildematerialet han har hatt tilgang til. Det er veldig uklart hvilken av versjonene, første eller andreutgaven, eller diverse førtrykk, Heger forholder seg til når han omtaler redigeringen som fant sted. Hans uttalelser i forordet tyder på at han blander strykninger som ble gjort i forkant av førsteutgaven med strykningene som ble gjort mellom første og andreutgaven. I forordet skriver Heger at det er ca. 60 nye sider som forsvant mellom første og andre utgave (Heger 2007: 10). Senere i *Aftenposten* 19. oktober 2007 skriver han at ”fortellingen om Ask Burlefot er utvidet med 100 sider” (Heger 19.10.2007). Min oversikt, som jeg senere skal gjøre rede for, viser at det er ca. 87 sider som er kommet til i 2007-versjonen. Hva mener Heger egentlig? Er det til sammen rundt 150 sider ble redigert bort fra romanen?

Heger ”avslører” deretter Asks homofile legning sammen med Gerd Brantenberg i radioprogrammet *Radiofront*. I dette programmet hevder Heger at de homoseksuelle tegnene i romanen blir helt åpenbare i lys av den nye teksten, men i debatten med Bust Mykle modererer han uttalelsene sine. Enkelte steder sier han seg enig i at dette var snakk om sensur fra forlaget, andre ganger påstår han at Mykle selv foretok og var enig i de fleste endringene, og at forlaget aldri ga eksplisitt uttrykk for at beskrivelsene av Gunnar og Kvase burde fjernes.

Høye rop om forlagssensur og homofili har nok bidratt til at utgivelsen fikk mye spalteplass, og det er typisk nok de tabloide avisoverskriftene som dominerer når boken lanseres. Det er få som stiller kritiske spørsmål til 2007-versjonen. Anders Heger, som kjenner de norske mediene godt gjennom sin rolle som journalist, forfatter og forlagsmann, vet hvordan han skal få oppmerksomhet rundt en bokutgivelse. Han ”mater” pressen med

sensasjonsstoff allerede før lanseringen. Holdningene til utgivelsen er gjennomgående positive og ukritiske, anmeldelsene nærmest uteblir.

Lanseringsstoffet i pressen fokuserer til en viss grad på det nye innholdet, men den litterære kvaliteten synes tatt for gitt, bortsett fra i Hovdenakks korte anmeldelse. Mykles autoritet på det litterære feltet ser ut til å være udiskuterbar. Mykles sønn, Arne Bust Mykle, er alene om å problematisere Hegers tolkning og presentasjon av teksten.

3. Problemstilling og metode

Denne bok foregir ikke å være en komplett tekstkritisk utgave. Den er et forsøk på å reetablere det originale manuskript, med de tilføyelser som forfatteren senere har gjort – altså en mest mulig fullstendig utgave av *Lasso rundt fru Luna*. (Heger 2007: 18)

Ett av oppgavens formål har vært å studere hvordan forlaget utgir en forfatters originalmanuskript. Selv om Gyldendal ikke har hatt pretensjoner om å utgi en komplett tekstkritisk utgave, vil jeg undersøke hvordan denne versjonen er ”satt sammen”. Heger har sittet med tilgang til et enormt tekstmateriale. Det dreier seg om forskjellige versjoner av manus, korrekturark, det meste av korrespondansen med forlaget, Mykles egne brev osv. Tilgangen til dette materialet har gjort det mulig å følge redigeringen av romanen steg for steg (Heger 2007: 9).

Jeg vil velge to hovedfokusområder i andre og tredje del av oppgaven. Det første er en analyse av det tekstkritiske arbeidet, det andre en analyse av et utvalg av den ”nye” teksten. Begge deler dreier seg om tekstkritisk analyse, men mens jeg i den ene delen vil fokusere på det materielle aspektet og det tekstkritiske arbeidet, vil jeg i den andre rette oppmerksomheten mot innhold, språk og tematikk i den uthevede teksten.

Tekstkritikken

Jeg vil først gå til feltet for tekstkritikk og drøfte noen hovedprinsipper. Deretter vil jeg gå til 2007-versjonen og studere hvilke redigeringsprinsipper man har valgt og hvordan de presenteres. Hva opplyses det om i noteapparatet og hvordan er de plassert? Jeg vil også se på alternative løsninger for tekstkommentarer. Er det vanlig å publisere et originalmanuskript slik Gyldendal har gjort det her, der den bortredigerte tekst er uthevet i en annen font i brødteksten? Får ikke teksten (den som er fjernet) en ganske annen betydning når den utheves slik? Og er det ikke problematisk å hevde at en versjon utgjør det *egentlige* verket? Er det ikke dessuten problematisk å belegge denne påstanden ved å hevde at det er slik forfatteren selv ønsket det?

Etter å ha studert de løsninger som er valgt i 2007-versjonen vil jeg analysere et utvalg av dette materialet, dvs. tekst som ble redigert bort av Gyldendals menn, Sigurd Hoel eller Harald Grieg, eller av Mykle selv. Hegers og de andre aktørers påstander og uttalelser, som jeg tidligere har presentert, er ment å kunne fungere som innganger eller hypoteser i analysen. Preges teksten stort sett av sidesprang og digresjoner, slik som Hovdenakk hevdet i sin

anmeldelse, eller er det de beste tekstpassasjene som er fjernet, slik Mykle selv og Heger hevder?

Fokus på identitet, manndom og seksualitet

Finnes det en rød tråd å nøste etter i teksten som ble fjernet fra originalmanuskriptet? Heger peker i sin argumentasjon på mønstre og systematiske strykninger. Han påstår blant annet at Ask trer fram som bifil, eller at han i hvert fall er tydelig forelsket i karakterene Gunnar og Kvasa. Jeg har valgt å undersøke hvordan den nye teksten belyser forhold som er knyttet til Asks identitet, manndom og seksualitet. Er det like åpenbart, som Heger og Brantenberg vil ha det til, at det er forelskelser i menn man kan lese i den uthevede teksten? Jeg stiller meg i utgangspunktet kritisk til denne påstanden. Min tese er at det ikke dreier seg om homofile beskrivelser. Jeg tror Ask lengter etter et slags mannsfelleskap. Jeg tror beskrivelsene dreier seg om vennskap, ikke homofili. Målet er å åpent diskutere disse forholdene slik de kommer til uttrykk i teksten. Jeg ønsker samtidig å være klar på at det kan være argumenter som peker i den andre retningen. Det er nemlig også tegn i teksten som kan tyde på fortrenge følelser.

Jeg vil analysere flere forhold i den nye teksten som beskriver forholdet mellom kjønnene, Asks forhold til menn og til kvinner. Kan et søkelys på forbindelsen mellom Mykles tematikk og stilistikk forklare noen av de entusiastiske skildringer av menn? Dreier det seg om vennskap? Hvordan bidrar de nye tekstpassasjene til å belyse eller å tydeliggjøre noen av 50-tallets maskulinitetsidealer? Hvis det dreier seg om homofili, hvorfor er ikke de idealiserte beskrivelsene av menn andre steder i romanen *strøket*?

Kartleggingen av materialet – metode

Begge mine overordnede spørsmål, om hvordan det tekstkritiske arbeidet er løst, og hva den nye teksten inneholder, stilte krav til en metode og et arbeidsverktøy. Jeg måtte kartlegge 2007-utgaven og den nye teksten. Dette arbeidet har dannet grunnlaget for både den tekstkritiske og den tematiske analysen.

Som et ledd i tekstetableringen har jeg kartlagt all den uthevede teksten som er satt inn i manuset. Dette var nødvendig for å få en oversikt over det ”nye” materialet i denne utgaven. Oversikten min er plassert bak litteraturlisten i denne oppgaven. Systematiseringen har gitt meg en oversikt over materialet, samtidig som det har dannet et grunnlag for utvalget for den tematiske analysen. Kategoriseringen min har i hovedsak blitt til på bakgrunn av Hegers påstander om systematiske strykninger. Jeg har sortert etter hovedkategoriene *manndom/identitet/seksualitet* og *klasse/individ*. Når jeg skulle avdekke innholdet var det helt

nødvendig å sortere etter enkelte kriterier eller kategorier. Kriteriene eller kategoriene ble til og omarbeidet underveis. En slik systematisering av stoffet innebar også komprimering og forenkling, men jeg innså at dette var nødvendig for å få oversikt. Det bør nevnes at Mykles tekst inneholdt så mye forskjellig, både språklig og tematisk, at dette arbeidet ble utfordrende. Etter å ha lest igjennom teksten flere ganger kom jeg allikevel fram til at kategoriene mine var nyttige i en slik oversikt. Det er kategorien *mannom/identitet/sexualitet* jeg skal konsentrere meg om i den tematiske analysen.

I en egen kolonne kalt *sidehandling/hovedhandling* forsøker jeg å svare på om avsnittet som ble strøket har betydning for helheten eller om det kan betegnes som sidesprang eller digresjon i forhold til hovedhandlingen. Dette har jeg tatt med for oversiktens skyld, selv om jeg ikke kommenterer det ytterligere.

Kort om oversikten

Oversikten er delt inn i åtte kolonner. Første kolonne angir plasseringen, fra og til hvilken side et avsnitt har kommet til, og deretter lengde på den uthevede teksten, oppgitt i antall linjer. Så har jeg gitt en kort karakteristikk av materialet, slik at jeg selv lett har kunnet identifisere innholdet. Én kolonne viser i hvilket kapittel teksten står. Én kolonne viser hovedkategoriene, omtalt i avsnittet over. Deretter følger *sidehandling/hovedhandling*, før en kolonne om noteopplysninger der teksten er tilknyttet en note og eventuelt hva denne inneholder av opplysninger. Til slutt har jeg føyd til en rad som viser til hvilke tekstpassasjer det blir referert til i den tematiske analysen.

Det dreier seg totalt om 87 sider med tekst som er tilføyd.² I alt har 2007-versjonen fått 85 tilføyelser. På 64 av stedene er det tilføyd alt fra ett ord til sammenhengende tolv sider (dette gjelder kapitlet "Kvase"), mens på 21 steder er det kun satt inn note, her er det altså ikke satt inn tekst.

² 87 sider er min beregning. Jeg har summert sammen mengden tilføyd tekst, dvs. 3202 linjer, som delt på 37 (antallet linjer som én side rommer) blir 87.

4. Tekstkritikk

Teori og praksis ved edering av litterære tekster

Tre ulike versjoner forelå forut for 2007-versjonen av *Lasso rundt fru Luna*. Den fjerde versjonen, 2007-versjonen, er ”basert på originalmanuskriptet” heter det på omslaget. Anders Heger argumenterer for at denne versjonen bør ha forrang, blant annet fordi den er den mest ”komplette”. Han hevder også det er denne versjonen som i størst grad gjenspeiler hvordan Mykle selv ville romanen skulle se ut.

Hegers påstander avdekker 2007-versjonen tekstkritiske ambisjoner. I det følgende vil jeg gi en kort redegjørelse for noen av hovedretningene innenfor edisjonsfilologien og tekstkritikken, og deretter komme inn på noen andre tekstkritiske arbeider før jeg analyserer 2007-versjonens løsninger. Målet er å studere ulike valg og prinsipper som er lagt til grunn for tekstetableringen.

Edisjonsfilologien dreier seg i hovedsak om arbeidet med vitenskapelige utgivelser. Innenfor denne disiplinen drøftes grunnprinsippene for tekstvalg og tekstetablering. En tekstkritiker sammenligner ofte ulike versjoner av samme verk. Jeg bruker begrepet tekstkritikk i vid forstand i denne oppgaven, dvs. både om det edisjonsfilologiske og det tekstkritiske arbeidet, men også om det teoretiske området som diskuterer betingelsene for dette arbeidet.³

Jeg ønsker å understreke at eksemplene jeg skal se på har hatt helt andre mål for utgivelsene enn 2007-versjonen av *Lasso rundt fru Luna*. Ulike arbeider krever ulike løsninger. Valgene som tas avhenger både av tekstmaterialets art og hva som er siktemålet for arbeidene.

Tekstsosiologer og intensjonalister

The universe of literature is socially generated and does not exist in a steady state. Authors themselves do not have, *as authors*, singular identities; an author is a plural identity and more resembles what William James liked to call the human world at large, a multiverse. Literary texts differ from informational texts by being polyvocal.
(McGann 1991: 75)

Litterære tekster har ikke ett senter, men mange, ifølge tekstsosiologen Jerome J. McGann ”The Socialization of Texts” fra *The Textual Condition* (1991). Selve ideen om *verket* finnes ikke. McGann er opptatt av hvordan tekster kan være trykket i flere utgaver, hvordan de kan dra oss i forskjellige retninger og ha mange sentre som kan observeres. Meningen skapes

³ Å definere begrepet og området for tekstkritikk er problematisk og under stadig debatt og avhenger av hva man anser som formålet med det tekstkritiske arbeidet.

gjennom leseren. Han mener at litterære tekster ikke kretser rundt et absolutt senter eller har en skjult helhet eller sannhet som kan avdekkes. Han mener derimot at litterære tekster er sammensatt av mange forskjellige intensjoner. Forfatteren alene skaper ikke teksten. McGann står som en av de fremste representantene for en retning innenfor moderne tekstedisjonsfilologi som bygger på en moderne hermeneutikk- og resepsjonsteori. Denne retningen vektlegger ikke utelukkende originalmanus og forfatterintensjon, men i vel så stor grad hele tekstens tilblivelsesprosess, trykkeprosess og også tekstens ytre, materielle sider.

Den andre hovedretningen setter forfatterintensjonen som mål for det tekstkritiske arbeidet. Her søker man en tekstversjon som skal ligge så nær en forfatters manuskript som mulig. Som tekstkritiker søker man derfor å oppfylle eller representere forfatterens intensjoner for sitt verk. I edisjonsfilologien og tekstkritikken har det tradisjonelt sett vært retningen representert ved intensjonalistene som har dominert.

”Romantikere velger førsteutgaven, mens klassikerne velger andreutgaven”, uttalte Jon Haarberg i en forelesning 9. mai 2007 der han gjorde rede for ulike versjoner av Knut Hamsuns gjennombruddsroman, *Sult* (Haarberg 2007). Hans poeng, hvis jeg forsto ham rett, var å bevisstgjøre studentene i forhold til begrepene *forfatterintensjon, verk og tekst*.

”Romantikerne” leser førsteutgaven av *Sult*, fordi de vil så nær forfatterens unike skaperevne som mulig, mens ”klassikerne” gjerne foretrekker den mer bearbejdede versjonen. Førsteutgaven til Hamsuns *Sult* kom i 1890, mens den sist bearbejdede versjonen kom i 1916. Det mange ikke er klar over er at det er den forlagsbearbejdede 1954-utgaven som er mest brukt i undervisning og forskning (Haarberg 2007). Haarberg ser nødvendigheten av en bevisstgjøring innenfor tekstkritikkfeltet, og han viser til hvordan både klassiske og moderne tekster ofte foreligger i ulike versjoner og utgaver. Den abstrakte ideen om *verket* må skilles fra selve den materielle teksten, ettersom den siste jo ofte har flere former og fasonger.

Finnes originalteksten?

I litteraturvitenskapelig leksikon defineres tekstkritikk som ”en filologs arbeid med å gi ut et overlevert verk slik at verkets originale kvaliteter kommer til sin rett.” (Lothe mfl. 1999: 134).

I Johan Svedjedals artikkel ”Textkritisk litteraturteori. Några linjer i svensk og anglosaxisk textkritisk debatt” fra 1991 skriver han: ”Textkritik och edering är ett slags tidsmaskin som för forskaren så nära originalförfattarens skapande verksamhet som möjligt.” (Svedjedal 1991: 43). Den intensjonalistiske tradisjonen han viser til bunner i et romantisk kunstnersyn og en autonomiestetikk der man søker å gjenskape den ”urørte” og ”sanne” teksten. Jon Haarberg

skriver: ”Den ”ideal-teksten” tradisjonell filologi har tilstrebet, er en utopi, dvs. den finnes ingensteder.” (Haarberg 1998: 88). Bruk av begrepet originaltekst eller originalmanuskript er problematisk. For hva menes egentlig med originaltekst? Begrepet *original* kan både bety den *første*, den *sanne*, den *ekte*, den *opprinnelige* eller den *spesielle*.

Forskere innenfor tekstfilologien i dag synes, i likhet med McGann, mer opptatt av å konstatere at en tekst kan ha flere betydninger enn å søke den ene ”sanne” teksten. Ett av målene for intensjonalistene derimot var å gjøre teksten så ren og fri fra uautoriserte endringer som mulig (Svedjedal 1991: 50). G.T. Tanselle, en av de mest kjente intensjonalistene, opererer med ulike former for intensjoner, ifølge Svedjedal. Det viktigste er å ivareta en forfatters *aktive intensjoner*, det vil si at man må skille mellom de endringer forfatteren selv har gjort, og det andre, settere, forlagsmenn osv., har foretatt. Tanselle mener at en forfatter ikke kan delegere bort sine intensjoner til andre. Så langt det er mulig bør man velge den teksten som er godkjent av forfatteren (Svedjedal 1991: 51).

Flere medskapere

Svedjedal hevder at betingelsene for litterær produksjon har endret seg i takt med framveksten av det moderne forlagsvesenet. I forhold til tidligere tider er det nå flere medskapere til det litterære verket. Skriveprosessen i den moderne forlagsverdenen tar ofte form av et samarbeid mellom ulike aktører. Dermed er ikke forfatterintensjonen mulig å skille ut. Svedjedal mener likevel at tekstkritikken fortsatt må forsøke å nærme seg forfatterens intensjon, og at den ikke kan avskrive forfatteren helt, slik som ulike retninger innen litteraturforskningen har rettet seg inn mot, eksempelvis formalismen, nykritikken, og strukturalismen, der fokuset i hovedsak har vært på internanalyse av teksten. Dette er verken mulig eller ønskelig innenfor feltet for tekstkritikk, skriver Svedjedal (Svedjedal 1991: 46).

McGann mener at betydningen av en teksts *bibliografiske koder* har blitt oversett av i fagområdene for tekstfilologi og tekstkritikk. Det er tekstens lingvistiske koder som har stått i sentrum her (McGann 1991: 85). De *bibliografiske kodene* skaper også mening, ifølge McGann. Han definerer forleggeren som en kurator. I presentasjonen av en tekst har man nemlig en rekke valg som får betydning for lesningen. McGann kaller en versjon av en tekst for en ”utterance”, dvs. kun én av de mulige realiseringene av teksten som finnes. Omslag, papir, tekststørrelse, fonter som er valgt osv., er en del av den ytre innpakningen eller en teksts såkalte bibliografiske kode som er med på å bestemme meningen (McGann 1991: 78).

Andre tekstkritiske arbeider

Cora Sandel og politisk sensur

Albertetrilogien til Cora Sandel har blitt utsatt både for politisk sensur, redigering og mange trykkfeil siden første utgivelse. Nina Evensen har i flere arbeider rettet et tekstkritisk blikk på denne trilogien. I doktoravhandlingen sin retter Evensen særlig oppmerksomheten mot hvordan endringene av oppvekstskildringene (der deler ble fjernet) åpner for nye tolkninger av teksten (Evensen 1999: 1).

Det var en svensk oversetter som på 1990-tallet oppdaget at førsteutgaven og senere utgaver av *Albertetrilogien* var ulike. Det tok altså hele 50 år før det ble oppdaget at teksten fantes i to så ulike versjoner. Evensen fant at det var fjernet store deler i forhold til førsteutgaven av *Bare Alberte* fra 1939. Sekvensene som var kuttet inneholdt sterk kritikk av Tyskland og landets rolle under første verdenskrig. Evensen er ikke i tvil om at dette dreier seg om sensur fra forlagets side på grunn av det politiske innholdet i avsnittene. Tyskernes okkupasjon av Norge i 1941 hadde stor innvirkning på forlagsbransjen. Forfattere bedrev selvsensur, bøker ble beslaglagt og flere forlagshus ble satt under tysk ledelse. Gyldendals forlagsdirektør, Harald Grieg, ble for øvrig arrestert og satt på Grini i 1942. De åpenbare provokasjoner Evensen finner i den sensurerte teksten kunne fått store konsekvenser for forlagsdriften, dermed var sensuren av *Albertetrilogien* trolig en direkte følge av dette. Evensen mener at det er mye som tyder på at Cora Sandel selv var uvitende om endringene. *Albertetrilogien* bærer også preg av mange utilsiktede endringer som har oppstått gjennom årenes løp, i tillegg til de sensurerte avsnittene, trykkfeil, avskriverfeil osv. som har blitt rettet opp (Evensen 2002: 6–7).

Da 2002-versjonen av *Albertetrilogien* skulle utgis, var det bestemt at det var den ”fullstendige” versjonen som skulle publiseres, og førsteutgavene ble dermed valgt som grunntekst. Om redigeringsprinsippene skriver Evensen at de forsøkte ”å synliggjøre de valgene en tekstredigering innebærer.” (Evensen 2003). I kommentarapparatet i 2002-versjonen, som er plassert bakerst i bøkene, gjøres det rede for hvilke endringer som er gjort i forhold til førsteutgavene, og for de prinsippene som endringene er basert på. Her får leseren kjennskap til hvilken tekst Evensen har forholdt seg til. De politiske sekvensene som ble sensurert bort, er plassert i et eget avsnitt kalt ”Rettelser”. Her oppgis sidetall og mellom hvilke to setninger teksten som ble sensurert står. I selve brødteksten er teksten verken markert med note eller uthevet på annen måte. Evensen har foretatt en systematisk

kollasjoningering av de ulike utgavene av teksten, som 2002-versjonen er basert på, noe som innebærer at hun har sammenlignet de ulike versjonene tegn for tegn for å avdekke mulige avvik (Evensen 1999: 7).

Alberte-eksemplet vitner om ganske åpenbar politisk sensur. Men, som Evensen skriver:

Den forkortede versjonen utgjør en viktig del av trilogiens teksthistorie. Den har historisk verdi fordi den viser hvor grensene gikk for hva som kunne publiseres i Norge i den aktuelle perioden, og det er den versjonen som er kjent blant flest lesere og den de fleste analyser bygger på. (Evensen 2003)

Evensen tilkjenner dermed at alle versjonene har verdi som historiske dokumenter, men at det primære målet var å gjenetablere en tekst så fullstendig som mulig.

Henrik Ibsens Skrifter

Et annet prosjekt som virkelig demonstrerer edisjonsfilologiens betydning for bevaringen av Norges kulturarv, er arbeidet med Henrik Ibsens Skrifter (HIS). Per i dag har prosjektet hatt et budsjett på nesten 90 millioner kroner. Det har hatt som mål, helt siden det startet opp i 1998, å utgi Henrik Ibsens skrifter komplett, tekstkritisk og kommentert, i både trykt og elektronisk versjon. På prosjektets nettsider er de filologiske grunnprinsipper kort skissert slik:

Utgaveprosjektet Henrik Ibsens skrifter bygger på en edisjonsfilologisk teori som legger større vekt på resepsjons- og virkningshistorie enn på forfatterintensjon. Det som danner utgangspunktet for denne resepsjons- og virkningshistorien, er teksten i dens første offentliggjorte form. Derfor velger prosjektet førstetrykket som grunntekst, og ikke f.eks. siste reviderte tekstversjon fra forfatterens hånd. Det vi kan kalle den historiske tekstprosessen – fra tidlige manuskripter til sene omarbeidede utgaver – vil rommes i utgavens variantapparat. (Henrik Ibsen Skrifter nett)

Prosjektet velger den første trykte versjonen som grunntekst. Ibsens senere rettelser blir gjort rede for, men disse rettelser danner ikke utgangspunkter for grunntekster.

Den "ekte" Carver

Både med Cora Sandels tekst og i arbeidet med Ibsens skrifter har man benyttet seg av førstetrykket eller førsteutgaven som grunntekst. I begge tilfeller har man gjort rede for og drøftet grunnprinsippene for valgene. Debatten rundt Raymond Carvers noveller knytter seg også til spørsmålet om det finnes én originalversjon eller en "sann" tekst. Spørsmålet om en

forfatters manuskript bør ha forrang framfør den trykte forlagsredigerte versjonen, dukket opp i 2007 da Tess Gallagher, Raymond Carvers enke, ville publisere en ny versjon av 17 av Carvers noveller, i upubliserte, ”originale” versjoner. Novellene var alle tidligere utgitt i forlagsredigerte versjoner. Forlaget nektet henne å publisere disse tekstene, mens hun på sin side argumenterte for at folk flest ikke har lest ”the real” Carver” (Motoko 2007).

Historien i Carvers tilfelle er at det var Carvers forlagsredaktør, Gordon Lish, som kuttet ned og redigerte vesentlige deler av Carvers noveller. Det har blitt hevdet at det var den kreative redaktøren som sto for mye av Carvers suksess, og at redaktøren skapte den minimalistiske stilen som forfatteren er berømt for. Karen E. Sagen gjør i sin hovedoppgave om Raymond Carvers noveller en tekstkritisk analyse av tre av novellene og studerer hvordan minimalisme-begrepet endres mellom de ulike versjonene (Sagen 2002). Men hvis redaktøren Gordon Lish skrev Carvers noveller om, slik ulike kilder hevder, og hvis Raymond Carvers enke nå vil utgi den ”ekte” Carver, bør så nødvendigvis den ”ekte” Carver ha forrang framfor den ”redaktørskapte” Carver? Gordon Lish gjorde trolig Carvers tekster bedre. Skal man foretrekke den trykte, redigerte versjonen eller ”Carvers” egen. Eller skal man gi publikum muligheten til å lese begge deler?

Carver-eksemplet viser kanskje til forlagsredigering i ekstrem forstand, men det er jo slik at de fleste tekster gjennomgår redigering fra forlaget før teksten blir trykket, noen mer omfattende enn andre. Det er ikke forfatteren alene som står bak teksten. Svedjedal og McGann kalte redaktøren for ”medskaper”, og i Carvers tilfelle møter man muligens en særlig aktiv versjon av arten. Kanskje den kreative redaktøren har mye av æren for at Carver ble berømt. Nå når enken vil lansere den ”ekte” Carver, må publikum dermed også risikere at den ”ekte” Carver er dårligere.

5. Apparatsanalyse av 2007-versjonen

Forfatterintensjonen reetableres

Enken til Carver argumenterer for å utgi de originale og de ”ekte” tekstene. Dette eksemplet kan knyttes direkte til Hegers prosjekt med Mykles tekster. Hans ønske om å utgi den ”ekte” og ”uredigerte” Mykle kan knyttes til påstanden om at den komplette *Lasso rundt fru Luna* (2007-versjonen) også blir bedre. Jeg tror man trygt kan hevde at 2007-versjonen av *Lasso rundt fru Luna* har som mål å oppfylle forfatterintensjonen, eller det Anders Heger oppfatter som Mykles intensjon med verket sitt.

Med den kunnskap vi har om Mykles innstilling til forkortelsene, både fra korrespondansen rundt utgivelsen av førsteutgaven og ved senere kommentarer, kan det herske liten tvil om at han selv ønsket en mest mulig total gjengivelse av *hele* manuskriptet, uten strykninger, slik det her foreligger, for første gang tilgjengelig for allmennheten. (Heger 2007: 17)

Heger viser til hvilke ønsker forfatteren har gitt uttrykk for i brev form, og hvordan han, Heger, velger å tolke disse. Mykles senere rettelser er også tatt hensyn til i denne utgivelsen. Forestillingen om at det finnes én originaltekst eller ”idealkst” er tydelig til stede, og formålet med 2007-versjonen er åpenbart å gjenskape denne. Det kommer også tydelig fram i forordet at en slik versjon anses å ha større verdi enn versjoner som ikke tar slike hensyn.

Det kan virke som om Heger forsøker å frigjøre teksten fra endringer, dvs. Hoels og Griegs og forlagets redigeringsforslag, som dessuten var godkjente av forfatteren, men som han senere angret på. Det ser også ut som Heger prøver å fjerne spor etter andres arbeid eller intensjoner med teksten. I likhet med Carver-eksemplet, forsøker han å reetablere den ”ekte” Mykle ved å gjengi hans tekster så ”rene” som mulig, dvs. uten noen innblanding fra forlagets folk. Heger er aldri inne på at Grieg og Hoel, som medskapere til teksten, muligens bidro til å gjøre romanen bedre.

7. Ytre innpakning og redigeringsprinsipper

Jeg vil nå ta for meg 2007-versjonens ulike komponenter.

2007-versjonen har fått samme omslag som førsteutgaven i 1954. Georg Barsgård har tegnet omslagsillustrasjonen: bakgrunnen er bølger i ulike blånyanser, blikkfanget er fortsatt den gule månen og lassoen som svinges opp mot denne. Tittel og forfatternavn står trykket i hvitt. Helt øverst på omslaget står det i beskjeden gul skriftstørrelse at utgaven er basert på originalmanuskriptet. Baksideteksten gjengir de første ordene i romanen: ”En

høy, vadefuglaktig mann”. Det slås deretter fast at romanen har klassikerstatus før det ”nye” i denne versjonen omtales kort. I teksten på den høyre klaffen i smussomslaget siteres det fra Gordons Hølmebakks anmeldelse i *Morgenbladet* fra 1954, mens teksten på venstre klaff kort presenterer forfatteren. I tillegg har utgaven forordet ”Lassoens skjulte løkker” som jeg alt har gjort rede for, og noen praktiske opplysninger til leseren om redigeringsprinsippene er plassert etter forordet. Bakerst finnes en oversikt over kapitlene. Utgaven har et noteapparat. De omtalte passasjene er satt i skrifttypen *Helvetica* punkt 9, mens resten av brødteksten er i fonttypen *Sabon-Roman*, størrelse 10,5.

Etter forordet, under ”praktiske opplysninger til leseren” står det:

Denne utgaven av *Lasso rundt fru Luna* er basert på Agnar Mykles originalmanuskript. Tekstpartier som ble tatt ut i forkant av den endelige bokutgaven (1954) er for første gang føyd til.

Disse passasjene er satt med en annen skrifttype i løpende tekst for: 1) å skille mellom strøkne originalpassasjer og boken slik den senere ble utgitt. 2) å sikre en så enhetlig leseropplevelse som mulig.

Relevant kunnskap om utelatte og tilføyde tekstpartier er satt i fotnoter underveis. (Mykle 2007: 19)

Redegjørelsen for tekstgrunnlaget

Det er korrekturgjennomslaget, tynne ark med skrivemaskinskrift, med Grieg, Hoel og Mykles egne rettelser, som blir omtalt som originalmanuskriptet. Dette kommer ikke fram under ”opplysninger til leseren”, men antydes vagt i forordet. Originaltekst-begrepet blir her brukt om en tekst som aldri har vært trykket. Arbeidet skiller seg fra Cora Sandels tekstkritiske utgave og ederingsprinsippene for og Henrik Ibsens Skrifter, fordi disse brukte den første trykte teksten som grunntekst.

Men, kan man da spørre, hva med manusene som Mykle leverte forlaget i tidligere stadier i arbeidet med denne romanen? Er disse i så fall å betrakte som enda mer originale enn dette originalmanuskriptet? En relativt ny fransk retning innefor edisjonsfilologien, nygenetikken, studerer en tekst prosess fra idéstadiet til trykt utgave. Her er ikke formålet å avdekke én intensjon eller mening i prosessen, men snarere å belyse arbeidsprosessen og alle de ulike intensjonene eller retningene en tekst kunne ha tatt. ”Nygenetikken kombinerer altså historisitet med intensjonalitet”, skriver Marit Sauar i sin hovedoppgave *En genetisk analyse av Gjengangere. En edisjonsfilologisk oppgave* (Sauar 2002: 16).

Nygenetikerne bruker en metode som vil belyse skriveprosessen fram til det trykte verket. Man etablerer en *førtekst* som skal tydeliggjøre forfatterens arbeidsprosess:

Den viser sammenstøt mellom ulike aspekter, sensurering og intensivering. Førteksten viser oss hva som er mistet, hva teksten kunne ha blitt. Men det er viktig å huske på at førteksten ikke er et annet verk, den er en syntetisk, konstruert oversikt over skriveprosessen som det ferdige verket sprang ut av. (Sauar 2002: 17)

Som nygenetikerne kan man vel si at Heger og Gyldendal arbeider med et slags førtrykk. Hegers forord er en interessant historisk redegjørelse for Mykles skriveprosess og historien om forlagets arbeid med denne romanen, men formålet er å avdekke den *ene* sanne intensjon, som er identisk med forfatterens, og skiller seg i så måte fra nygenetikens prosjekt.

Kan 2007-versjonen sammenlignes med en slik førtekst, en oppkonstruert oversikt over tekstprosessen? Korrekturgjennomslaget som brukes som grunntekst i 2007-versjonen inneholder både Mykles egne rettelser, og Hoel og Griegs forslag og kommentarer. Tekstpassasjer som ble tatt ut er satt inn i selve brødteksten. De har fått en annen font eller skrifttype, og formålet har vært at det skal være enkelt for leseren å følge hva som ble strøket og hva som sto i førsteutgaven (1954 utgaven). Dette er gjort for å lette lesningen, står det, og for å sikre en "enhetlig leseropplevelse". Tekstens noter skal gi relevant kunnskap om utelatte og tilføyde passasjer underveis i lesningen. Tilsynelatende enkelt og greit, men nærmere studier avdekker at det er langt ifra så enkelt.

I forordet skriver Anders Heger at 2007-versjonen er basert på en "total gjengivelse av hele manuskriptet uten strykninger". Forfatterens senere tilføyelser og rettelser er tatt med. Når de har måttet foreta valg underveis, har de stort sett valgt forfatterens siste versjon (Heger 2007:18). Et annet sted står det: "Noen ganske få og ubetydelige steder har vi måttet velge mellom det originale arbeidet og forfatterens senere rettelser". Et annet sted får vi vite at originalmanuskriptet fantes i flere "lett avvikende versjoner" (Heger 2007: 17).

Det er etter min oppfatning misvisende å hevde at utgaven er basert på originalmanuset. I 2007-versjonen virker det som om man har brukt 1954-versjonen som tekstgrunnlag (som er den første trykte teksten) og jobbet seg opp mot korrekturgrunnlaget, og senere rettelser. Hegers variant kan tolkes som et ønske om en reetablering eller reproduksjon av teksten. Men det dreier seg ikke om en reproduksjon i ren forstand, fordi da måtte manuset for eksempel vært utgitt som faksimile. I denne utgaven har man tatt en rekke valg for hva som er lagt til grunn for utgivelsen. Forlaget har dermed konstituert en ny tekst. Redegjørelsen for tekstgrunnlaget er imidlertid upresis og rotete. Identifiseringen av de ulike manuskriptene er meget uklar.

Hvem har gjort jobben?

Det kommer fram at Heger har hatt tilgang til alt materialet, alt fra korrekturark til korrespondanse mellom forlag og forfatter. Han har studert redigeringen med romanen fra setning til setning, som han selv uttaler (Heger 2007: 9). På baksideteksten står det imidlertid oppført at Heger har ”ledet arbeidet med å tilføye de utelatte passasjene”, men han krediterer ingen andre for arbeidet med utgivelsen. Etter en kort samtale med Lars Mæhle i Gyldendal fikk jeg kjennskap til at det er Heger som har skrevet alle noteforklaringene som kommenterer korrespondansen med Grieg og Hoel. Heger hadde også arbeidet fram en oversikt over tekstavvik i de forskjellige versjonene, men det var forlagets folk, Peder Skou og Lars Mæhle som har satt teksten sammen. Peder Skou i Gyldendal opplyser i en e-post at han satt med korrekturgjennomslaget, tynne ark med skrivemaskinskrift og tastet inn teksten som var markert ut av Anders Heger (Skou 2008). I 2007-versjonens informeres det ikke om hvilken praksis, for eksempel når det gjelder transkribering, som forlaget har arbeidet etter.

Noteapparatet

Under ”praktiske opplysninger til leseren” får vi en forsikring om at det skal foreligge ”relevant kunnskap om alle endringer og tilføyelser i fotnotene”. Til sammen er det satt inn 60 fotnoter, som er plassert nederst på siden fortløpende i teksten. Utgaven har ingen tekstkommentar slik tekstkritiske utgaver gjerne har, og notene er derfor det nærmeste man kommer. De utgjør dermed en viktig kilde for å danne seg et inntrykk av det arbeidet som er gjort og hvilke kriterier teksten er blitt til under. På nettstedet til Det norske språk- og litteraturselskap (NSL) oppgis retningslinjer for utgivervirksomhet. Om noteapparatet til en tekstkritisk utgave står det: ”Noter til teksten skal påvise de tekstlige problemene og på en hensiktsmessig måte forklare hvordan utgiveren har løst dem.” (NSL nett).

Jeg har valgt å presentere notene under fire kategorier. I enkelte noter er flere av kategoriene representert.

Kategori 1: Korrespondanse og motiv

Kategori 1 har jeg kalt noter som opplyser om *hvem* som har redigert i teksten. I enkelte av notene angis også motivene. Her oppgis navn, enten det er Grieg, Hoel eller Mykle som har villet stryke eller endre teksten. Her er det mange variabler, og jeg kunne ha hatt flere underkategorier her, men har valgt å forenkle det.

Et eksempel på dette er den første noten i teksten, som er plassert etter en uthevet tekst: ”Strøket i manus, etter råd fra Harald Grieg.” (27). Her viser noten til Harald Grieg, til

hans råd og til et manus. Det er trolig korrekturgjennomslaget noten viser til, med Griegs, Hoels og Mykles notater i. Dette burde ha vært presisert. I en annen note på side 320 står det: ”Om kapitlet «Apoteket» har Harald Grieg notert: «Strykkes i sin helhet.» Mykle har påført: «Nei!»” (320). Noten viser altså til strykninger og kommentarer i manuskriptet og en korrespondanse mellom Mykle og Grieg. Her har Mykle nektet å stryke teksten, og noten opplyser kun om disse forholdene. Et annet eksempel er note 31: ”Harald Grieg noterer her: «Dette avsnitt forkortes sterkt.» Dette blir ikke tatt til følge.” (402). Teksten er ikke endret i noen av de to tilfellene, men noten forteller at noen ønsket å stryke tekst. Relativt mange av notene viser til kommentarer i dette manuset som ikke er tatt til følge.

Enkelte steder viser notene til annen korrespondanse med forlaget. Men det opplyses ikke om kilden, dvs. hvilket brev eller hva det er det refereres fra.

I de omtalte tekstavsnittene om Kvase-karakteren viser notene til kringelen mellom Mykle og forlaget. Note 52 er plassert etter ett av de strøkne avsnittene i kapitlet ”Kvase”. Noten oppsummerer alle strykningene: ”Strykningene i «Kvase» og i de følgende kapitler var blant de mest omdiskuterte i forholdet mellom forfatteren og forlaget.” (631). Her antydes også ett av motivene for strykningene.

Harald Grieg skriver: «Forøvrig må strykningene her konsentreres om vennen Kvase. Han har fått så bred plass at det på dette sene tidspunkt i romanen er uheldig for helhetsvirkningen – hvor fascinerende skildringen av denne eiendommelige person i og for seg kan være [...]» (631)

Grieg mener at karakteren Kvase får for stor plass til å bli introdusert så sent i romanen. Mykle strøk motvillig ca. 20 sider om Kvase, men uttrykte i senere brev at han angret på å ha gått med på dette. Slike oppsummerende kommentarer i en note er ikke vanlig praksis. Prinsippene for kommentaren fra Henrik Ibsens Skrifter opplyser om at kommentaren ikke skal vise fra et tekstlemma⁴ til et annet, eller peke framover i forfatterskapet, for eksempel til brev som er skrevet på et senere tidspunkt (Henrik Ibsen Skrifter nett).

Noten jeg har vist til er plassert etter en uthevet tekst på 6 linjer, men kommenterer strykningene gjennom hele kapitlet. I kapitlet etter ”Kvase” har det blitt strøket ytterligere avsnitt, og her er også Kvase-karakteren representert. I noteopplysningen etter den mye omtalte scenen etter natten med Kvase står det at Mykle selv valgte å stryke dette avsnittet (622).

⁴ Dvs. avgrenset tekstavsnitt

Noten etter kapitlet om ”Gunnar fra Lidarende”, som ble strøket i sin helhet, viser til korrespondanse mellom Hoel, Grieg og Mykle. ”Hele dette kapitlet er strøket etter bestemt innstilling fra Harald Grieg. Sigurd Hoel har kun ønsket å stryke avsnittene om Gunnars klær.” (191). Nærmere opplysninger om denne innstillingen får vi ikke.

Kategori 2: En annen utgave?

I andre noter er det uklart hvilken utgave som omtales. Vesentlige identifiseringer mangler, og notene viser ofte til endringer som først ble gjort i romanens 1958-utgave.

Noten på side 111 viser til tekst som først ble strøket i ”annen utgave”. ”Både Harald Grieg og Sigurd Hoel foreslår strykninger i dette kapitlet. Ytterligere forkortninger ble gjort i annen utgave” (111). Her viser noten til redigeringen i andreutgaven. Dette burde ha vært forklart bedre. Noten er dessuten plassert etter kapitlet ”Rex”, men den eneste uthevede teksten i 2007-versjonens ”Rex” er en setning på side 106: ”Ask var lamslått. Han følte det som om han falt gjennom luft, som om han sank gjennom vann.” (106). Den er vanskelig å få øye på rettelsen når noten først er plassert i slutten av kapitlet. I 1954 og 1958 har setningen blitt til: ”Ask følte det som om han sank gjennom vann.” (Mykle 1954 og 1958). De ytterligere forkortningene noten viser til i andreutgaven er på ca én side. I avsnittet beskrives Asks og studiekameraten Pelles karakterer.

I forordet står det gjengitt en lengre passasje fra ”faren med hornet” [min karakterisering] som ble strøket i andreutgaven. Heger viser til hvordan dette avsnittet refereres til mot slutten av andreutgaven: ”men på en måte som gjør det kryptisk, innforstått og vanskelig å skjønne hva det refereres til.” (Heger 2007: 13). 2007-versjonen har en note på side 134 som viser til denne teksten. Det står: ”Dette avsnittet ble strøket mellom første og annen utgave, samtidig som tilføyelsens s. 730 ble gjort.” (134). Tekstpassasjen noten viser til, som er uthevet med annen skrifttype, ble strøket før førsteutgaven (1954), men i forordet gjengis all teksten som ble tatt ut i andreutgaven (1958). I noten på side 730 står det. ”Siste halvdel av dette avsnittet, etter «hevet det mot himmelen?», er føyd til i forhold til Mykles manus.” (730). Noe tekst er føyd til, men det er ikke uthevet. Dette forblir meget uklart. Hegers egne ord om det tidligere redigeringsarbeidet ”kryptisk, innforstått og vanskelig å skjønne hva det refereres til” kan brukes om hans eget noteapparatet i dette tilfellet.

Kategori 3: Erstattet tekst

Flere av notene brukes til å gjengi den teksten som den uthevede teksten har erstattet. Dette gjelder mange steder og det gjør at notene enkelte steder tar mye plass på siden.

Kategori 4: Ingen note

24 steder følger det ingen noteforklaring etter avsnitt med uthevet tekst. Man kan lure på om det i disse tilfellene var Mykle selv som strøk teksten, eller at man ikke kjenner årsaken til strykningene. Det burde vært oppgitt.

En annen skrifttype – å lese mellom linjene

Teksten er satt i en annen skriftfont for å sikre en ”enhetlig leseropplevelse”. Jeg vil hevde at det er det motsatte som skjer ved at man uthever teksten slik man har valgt i 2007-versjonen. I tilfellet med Cora Sandel valgte de ikke å utheve den sensurerte teksten i 2002-versjonen.

Robert Darnton gir en analyse av sensurens vesen i "Censorship, a comparative view: France, 1789–East Germany, 1989" i *Representations* 49. Han viser hvordan en teksts mening forandrer seg og er avhengig av hvordan den leses. I Øst-Tyskland før muren falt sammenlignet de sensurerte utgaver med innsmuglede usensurerte versjoner fra Vest-Tyskland. En tekstpassasje som var fjernet fra sin opprinnelige kontekst og som i utgangspunktet kunne være ganske uskyldig, fikk straks en annen mening når den ble tolket isolert. Folk lærte seg kunsten å lese mellom linjene (Darnton 1995: 58). Det sensurerte materialet fikk en ny mening. I stedet for å konsentrere seg om innhold, ble østtyskeren vår typografi, hull eller avvik i teksten, alt som kunne bidra til å avsløre det ”egentlige” budskapet.

Visshet om sensur eller påstått sensur endrer lesningen, slik at folk leser mer aktivt og aggressivt. Det å gjengi en sensurert eller bortredigert tekst i en annen font får leseren til å stoppe opp og bli ekstra oppmerksom. I Mykles tilfelle har Heger i tillegg skapt store forventninger til innholdet i den uthevede teksten i forordet og i media i forbindelse med lanseringen. Man kan kun spekulere i motiver for å velge en slik løsning. Kanskje er den valgt i et forsøkt på å bevare det ”autentiske” uttrykket, der de forsøker å knytte teksten nærmere forfatteren? Øker det vår bevissthet om at den biografiske Mykle er ”til stede” i teksten, slik effekten av en berømt forfatters håndskrift kan gjøre?

Oppsummering

Det går fram av mine undersøkelser at noen av scenene Heger viser til i forordet, og som han hevder ble strøket mellom første og andreutgave, ble strøket før førstetrykket, 1954 utgaven. Det gjelder ”Piken fra Pyreneene” og ”Den rike mann”. De har aldri stått på trykk før i 2007-

versjonen. Selv om 2007-versjonen ikke tar sikte på å være en tekstkritisk utgave avslører versjonen at arbeidet som er gjort verken er oversiktlig, konsekvent eller komplett.

Jeg synes ikke noteapparatet svarer til formålet om bringe ”relevant kunnskap om alle endringer og tilføyelser”. Notene bidrar stort sett til å forvirre mer enn de oppklarer.

Allerede første note er upresis. Mange tekstpassasjer mangler i tillegg en noteforklaring.

Mange steder er det uklart hva som er forfatterens bidrag, hva som er redaktørens forslag eller hva som er Mykles senere rettelser. Referanser og sitater fra notene identifiseres ikke, heller ikke bakerst i boka. Mange steder får vi i notene vite hva Grieg eller Hoel ønsket å stryke, uten at dette ble tatt til følge av Mykle. Slike opplysninger virker bare forvirrende.

Dessuten lurder man på hvorfor forlaget har tatt med informasjon om tekst som ikke ble strøket. Ønsker man her å gi inntrykk av at Grieg og Hoel ønsket å redigere bort mer enn de gjorde?

Det som kanskje forstyrrer mest er noter som viser til rettelser som ble gjort i ”annen utgave”. Det dreier seg om ca. 60 sider ifølge Hegers forord, men enten burde teksten det vises til markeres slik at det er mulig å skjønne hva det er, eller så burde henvisningene vært utelatt i notene.

6. Tematisk analyse

Var endringene som ble gjort med romanen før første utgivelse systematiske, slik Heger hevder enkelte steder, eller måtte manuset kortes ned fordi boken ble for dyr å trykke, slik det også hevdes? Både uttalelser som kom i forbindelse med lanseringen og Hegers forord avslører motsigelser når det gjelder motivene for strykningene. Enkelte steder kommer Heger med påstander om åpenbar sensur, andre steder skriver han at Mykle selv sto for det meste av strykningene, om enn motvillig. Mykle angret åpenbart i ettertid. Notene viser også til disse forholdene, idet de peker mot korrespondansen mellom Mykle og forlaget, og enkelte steder viser de til rettelser som ble gjort senere i denne romanens historie. I notene angis det hvem som ville stryke, men også her avsløres det at det stort sett var Mykle som strøk i egen tekst. Teksten avslører, ifølge Heger, både sosiale beskrivelser og for nære beskrivelser av Asks forhold til menn. Han mener at det er den beste teksten som er kuttet. Andre igjen hevder at det burde ha vært kuttet mer av det som betegnes er sidesprang, digresjoner og overflødig tekst.

De skjulte løkkene

Det som springer en ettertidig leser i øynene: at ordvalg og temperatur i beskrivelsen er av en art og i en tone som i tidens litteratur vanligvis er forbeholdt forholdet mann og kvinne. (Heger 2007: 16)

Men i den måten han beskriver, det er særlig to av sine venner han beskriver på denne måten, så kan det vanskelig leses som noe annet enn en forelskelse. Og da en forelskelse i ordets mest enkle betydning, nemlig en fysisk tiltrekning mot den andres kropp, rett og slett, altså. (*Radiofront* 2007: 3)

Hva inneholder ”de skjulte løkkene” i 2007-versjonen? Jeg skal i det følgende konsentrere meg om tekstpassasjer som belyser Asks identitet, seksualitet og manndom, hovedsakelig i den ”nye” og uthevede teksten. Én av Anders Hegers kjepphester i lanseringsfasen og i debatten som fulgte i kjølvannet av denne, var at det i beskrivelsene av Asks venner, Gunnar og Kvase, ikke kunne være tvil om at Ask var forelsket i dem. Er dette så åpenlyst som Heger vil ha det til? På hvilken måte beskrives Gunnar og Kvase? Og hvordan beskrives kvinnene eller samspillet mellom mann og kvinne? Slike problemstillinger har vært et utgangspunkt for min analyse.

Stilistikk og tematikk

Mye av forskningen på Mykles romaner, *Lasso rundt fru Luna* er én av dem, fokuserer på Asks problematiske forhold til sin egen maskulinitet eller manndom. To av pionerene på området, litteraturkritikeren Øystein Rotttem og professor Barbara Gentikow, ser en tett forbindelse mellom stilistikk og tematikk hos Mykle. Jeg benytter meg av noen deres av perspektiver for å åpne opp for drøftingen av den nye teksten.

Øystein Rotttem påpeker at Agnar Mykles stil er relativt sjelden vare i norsk litteratur i ”Agnar Mykle – Lengselen etter hendenes innside” (1996). Rotttem hevder at Agnar Mykles romaner kjennetegnes av svært detaljerte beskrivelser og en generell ordrikdom, mange sidesprang og digresjoner. Han karakteriserer Mykles språk som uttrykk for ”en estetisk livsholdning”, en glede og entusiasme over tingene. Karakterene til Mykle har ofte en sterk livsappetitt og en særlig skjønnhetsglede. Det er den store kjærligheten som er livets mål og mening, og som karakterene lengter etter. Likevel ender det gjerne tragisk fordi den virkelige verden ikke svarer til forventningene (Rotttem 1996: 306).

Barbara Gentikow studerer også Mykles stilistikk i ”Draumen om livsglede kontra røynda i Agnar Mykles forfatterskap” fra *Norsk litterær Årbok* (1971). Hun setter skildringene av det seksuelle og det ”pornografiske” hos Mykle i sammenheng med et sentralt tema, nemlig kontrasten mellom drømmen og virkeligheten. Gentikow mener at seksualskildringene, som det ofte legges stor vekt på i Mykles romaner, både tematisk og språklig, er fullstendig integrerte i hans tekster. Med dette mener hun at de detaljerte beskrivelsene, som kjennetegner Mykles stil, er til stede overalt, og ikke bare der de seksuelle erfaringer skildres (Gentikow 1971: 121). De detaljerte beskrivelsene av livsgleden, som Rotttem også er inne på, er så sentralt at det kommer rent formelt til uttrykk gjennom språket, som blir levende, temperamentsfullt og entusiastisk. Livsgleden blir skildret gjennom en slags drømmeverden, der overdrivelse, en opphopning av sanseinntrykk, lukter og farger flourer. Formelle kjennetegn i teksten kan være digresjoner, refleksjoner og filosofering rundt ulike temaer (Gentikow 1971: 121).

Barbara Gentikow er opptatt av kontrasten mellom drøm og virkelighet, og hvordan glede- eller drømmeverdenen ofte brått blir forvandlet til skam og fortvilelse hos Ask og hvordan dette gjenspeiles i språket. Fra det ordrike, detaljrrike språket der drømmen og gleden uttrykkes, tar de ordknappe beskrivelsene over der fortvilelsen og det virkelige livet inntreffer. Hun hevder at gleden og drømmen blir skildret i romantiske, poetiske fraser, mens virkeligheten, kulden, mørket og ensomheten skildres i mer realistiske, prosaiske grep. Mykle får på denne måte formidlet stilistisk hvordan virkeligheten bryter med drømmeverdenen

(Gentikow 1971: 114). Kan det romantiske språket og livsgleden knyttes til å forklare beskrivelsene av Gunnar og Kvase? Seksualiteten er den livsgleden som betyr mest for Ask. Denne gleden blir ofte forvandlet til skam, og konflikten mellom livsglede og puritanisme er et gjennomgående tema i romanen.

Som et ledd i min analyse vil jeg nå beskrive scenen om ”Piken fra Pyreneene” før jeg beskriver og sammenligner piken med karakterene Gunnar og Kvase.

Drømmen om ”Piken fra Pyreneene”

Passasjen om ”Piken fra Pyreneene” (side 71–76) inntreer som en slags drøm, idet Ask sitter i Universitetets Aula og venter på å få tildelt borgerbrevet. Teksten starter med et tilbakeblikk: ”Før det var Asks tur, hadde han sittet og bladd i den maskinskrevne listen over de nyinnskrevne studentene, de som nu gikk frem for å få sitt borgerbrev. Det var en meget norsk liste, både når det gjaldt fornavn, familienavn, fødested, hjemsted.” (71). Ask får øye på en kvinnelig student som er født i Hautes Pyrenees i Frankrike. Han blir grepet av fascinasjon over dette.

Hans tanker begynte å vandre, han skapte piken for sitt indre blikk, hun ble en poetisk visjon så sterk at hjertet dunket i brystet på ham.

”Piken fra Pyreneene”!

Hvor vakker, hvor varm, hvor fortryllende en livshistorie måtte der ikke ligge gjemt i denne piken! Og hvilke henrivende, deilige, inntagende foreldre måtte hun ikke ha! Hvilken poetisk barndom! Hvilken vidunderlig ungdom. (71)

Hele avsnittet som er fjernet beskriver denne piken. Ask hensettes i en slags drømmetilstand hvor han dikter opp hele livet hennes. Han forestiller seg en perfekt barndom og oppveksten i det eksotiske og vakre Frankrike. Drømmen inneholder også sosiale beskrivelser av et kunstnerliv og en overklasse.

Ask vekkes tilsynelatende av drømmen når pikens navn ropes opp. Han bryter ut: ”For nu hendte det forunderlige, at drømmen som han hadde sittet og bygget i hop, den materialiserte seg rett foran hans øyne!” (74). Flere ting i teksten peker imidlertid dit hen at hun ikke er virkelig. Piken blir beskrevet som en ”fe” og en ”prinsesse”. Piken er en slags gudinne og en drømmeskikkelse. Ønsket om å se denne perfekte skapningen, midt i den kjedelige seremonien, er likevel så stort at han tror hun er virkelig. Pikens opptreden i seremonien gjør at Ask havner i en slags lykkerus. Han blir så beveget av forestillingen om henne at han får tårer i øynene. Slutten av avsnittet forsterker inntrykket om at han ser syner:

Hun forsvant som i et åndesyn. Han så henne aldri senere, han hørte aldri hennes navn nevnt, han visste ikke hvor hun styrte sine skritt fra det øyeblikk hun åpnet døren til Universitetsplassen og forsvant i et hav av høstlig sol. Men han skulle aldri glemme henne. (76)

Hele avsnittet om piken er så overdrevet romantisk og poetisk skildret at det grenser til karikaturbeskrivelser, både av Frankrike, overklassen og familien hennes. Piken er i overmåte from og poetisk. Beskrivelsene av piken handler stort sett om det ytre utseendet hennes, måten hun beveger seg på, mimikk osv. Teksten har dessuten oppsiktsvekkende mange utropstegn.

Kontrasten til den virkelige verdenen trer tydelig fram når det leses i forhold til den opprinnelige teksten. Her blir Ask vekket når det er hans tur til å komme fram, men navnet hans var allerede ropt opp to ganger mens han satt i sin drømmeverden. Dermed er det gjort. Han er overbevist om at professoren alt har merket seg ham, at han var studenten som sov og drømte om piker. Han skammer seg. Han snubler opp på scenen og tar imot borgerbrevet med gal hånd.

Avsnittet ”Piken fra Pyreneene”, som ikke er med i noen tidligere utgaver, kan leses som en drøm som bryter inn i Asks virkelige liv. Asks virkelige verden framstår som ekstra utilfredsstillende, og som et tydelig antiklimaks i lys av denne drømmeseansen. Når vi leser tekstplasseringen som en integrert del i helheten, er det som om drømmen ødelegger for Ask. Ask blir fysisk dårlig når han møter skammen og fortvilelsen, idet det virkelige livet inntreffer, og han vekkes fra drømmen. Kapitlet slutter slik (teksten som siteres her sto i førsteutgaven): ”Syk inntil døden av skam og fortvilelse ravet han ned fra plattformen, han holdt på å kaste opp.” (76).

Ved å fjerne denne drømmeseansen blir effekten av drømmen borte, og vi ser ikke dette tydelige misforholdet drømmen får i forhold til Asks virkelige liv. Jeg mener scenen både før og etter får ny mening i lys av denne nye teksten.

Jeg vil nå ta for meg hvordan kontrasten mellom drøm og virkelighet også er tilstede i beskrivelsen av Gunnar.

Drømmen om gudeskikkelsen Gunnar

”Gunnar fra Lidarende var en blond, harmonisk, atletisk gutt, fra en verden som ikke var de andres. Han var sønn av en konsul. Aldri hadde Ask sett en gutt så vakker, så rikt utrustet, så gudelik, som Gunnar.” (178). Hele kapitlet ”Gunnar fra Lidarende” (178–191) er strøket. Karakteren ble i sin helhet fjernet i redigeringsarbeidet. Gunnar blir beskrevet av Ask som en

gudeskikkelse og en helt flere steder i kapitlet. Beskrivelsene av Gunnar er til tider preget av overdrivelse, og det er flere ting i teksten som kan tyde på at han ikke er virkelig. Gunnar har alltid et smil om munnen. Han får aldri snø på seg. Han er fra en annen verden (179).

Det er tydelige referanser til sagahelten Gunnar fra Lidarende fra *Njåls Saga*. Det er nesten påfallende hvor mange likhetstrekk Mykles Gunnar har med sagahelten. Gunnar i *Lasso rundt fru Luna* er ikke bare best i alle typer sport, han er også guddommelig vakker og meget velkledd. Parallelt med beskrivelsene av denne mannen med stor M, får vi innsikt i hvordan Ask og unge menn ser på seg selv og sine egne ferdigheter.

Det finnes et gjentagende mønster i komposisjonen i dette kapitlet. Først beskrives Gunnar, deretter ser Ask på seg selv og sammenligner seg selv med ham. Mønsteret går igjen, pendler fram og tilbake, mellom Gunnars og Asks verden. Først beskrives utseende, deretter ferdigheter, klesstil, kropp og mot, først av det perfekte, gudelignende vesenet, deretter av Ask og hans likesinnede.

Der var aldri en flekk på Gunnar, verken på hans klær eller på hans sjel. Han var et under. Gunnar fra Lidarende var den overlegent beste i alle ferdighetsfag. *Han* hadde ingen dårlig fot, *han* hadde ingen dårlig pust. Gunnar fra Lidarende hadde alt. Han var det rikest utstyrte menneske som Ask noensinne hadde møtt. (179)

Avsnittet viser tydelig hvordan Ask gjennom Gunnar måler seg selv opp mot et ideal, og hvordan virkeligheten ved siden av denne helten framstår som ekstra vanskelig. Slik får Ask sin identitet gjennom beskrivelsene av Gunnar.

Både ”Piken fra Pyreneene” og Gunnar beskrives som drømmeskikkelser. Det er gjennom disse beskrivelsene at Ask blir levende for oss. Synsvinkelen i store deler av avsnittene pendler mellom ytre beskrivelser av dem og Asks indre tanker. Synsvinkelen er ikke nøytral: det er gjennom Asks blikk vi presenteres for karakterene. Gunnar fremstår som kjølig og uovervinnelig, lik en sagahelt, men den som skildrer ham er ikke nøytral eller objektiv i sin beskrivelse. Ask ser bare det ytre og det perfekte i disse skikkelsene.

I avsnittet ”Hva unggutter tenker på” mener jeg å finne en mulig forklaring på hvorfor Mykle har valgt å beskrive Gunnar slik han gjør. Kapitlet innledes slik:

Saken fremstilles vanligvis slik – i den såkalte skjønnlitteratur, men særlig i populære sanger, kantater, traktater, og autoriserte bøker i samfunnslære – at en ung mann bør tilbringe sin tid med å tenke på utdanning, sport, fedrelandet, og sin egen fremtid. Ja, ofte kan man lese at han ikke bare bør gjøre det, men at han faktisk også gjør det. En slik fremstilling, og en slik påstand, er den blankeste løgn. (238)

Deretter følger to sider om at gutter i en viss alder *kun* tenker på jenter. Jeg mener Gunnar er en slik mann som beskrives i sitatet. Han får et navn som knytter ham til sagalitteraturen, og han har dessuten de samme egenskapene som beskrives i sitatet. Han er den beste i både sport og alle andre sysler, og han tenker ikke på jenter. Gunnar er idealmannen, den Ask drømmer om å være, og det gjentas, nesten til det kjedsommelige, at Ask selv befinner seg milevis unna dette idealet.

I løpet av et avsnitt på side 184 gjentas det fire ganger at Gunnar ikke er interessert i piker. Et annet avsnitt beskriver Gunnar slik:

Det var som om Gunnar satt og red oppe på det høye skolegjerdet, fem meter over bakken, i sollyset, i høy og klar luft, mens alle de andre stod nede under jorden, nede i kjelleren, på det våte, kolde betonggulvet, hvor det dryppet omkring dem fra utette sisterner og sprutet fra illeluktende urinaler. (184)

Gunnar er høyt hevet over de andre, han er oppe i lyset. De andre er nede på jorden, nede i mørket. For Ask er dette et mysterium. Ask er som unggutter flest opptatt av jenter. Denne interessen knyttes til seksualiteten og begjæret, et primitivt behov, og en verden som Gunnar ikke er fanget av.

Han lot til å være fullstendig utenfor den varme, dampende jungel av skjendig lysredd begjær som unge gutter lever og drømmer i, utenfor angsten og den onde samvittigheten, ganske utenfor de lavrøstede samtalene. Gliset, fliret, den falske planleggingen og det løgnaktige skrytet. (184)

Virkeligheten og seksualiteten er mørk, hard og kald. Når virkeligheten beskrives blir språket sanselig, fargene er mørke, det lukter vondt og fysiske reaksjoner fremkalles. Ord som ”løgn” og ”skjendig lysredd begjær” betegner seksualiteten og begjæret i sitatet over. Skammen og redselen kommer kroppslig til uttrykk i språket: ”livet renner ut av dem, de har lyst til å kaste opp”.

Kvase

Ask ble stadig mer begeistret for Kvase, stadig mer opptatt av ham. Hver dag lengtet han etter å treffe ham og komme sammen med ham, suge av hans kraft, hans mot, hans åpenhet, hans henrykte uforskammethet, hans enkelhet, hans dirrende iver, og hans komplette mangel på falsk beskjedenhet. (627)

I dette redigerte avsnittet kommer Asks beundring for Kvase fram. Det samme avsnittet ble opplest i *Radiofront* og gjengis i forordet til Heger. Et annet sted står det: ”Kvase var et under,

en åpenbaring” (625). Lik Gunnar og ”Piken fra Pyreneene” blir også Kvase beskrevet som et gudelignende vesen. Men er ikke også Kvase en motpol til Ask selv? I motsetning til Heger mener jeg det er vel verd å gruble litt over dette. Asks karakter kan neppe karakteriseres med ord som ”mot”, ”kraft”, ”enkelhet” og ”åpenhet”. Han er vel snarere det stikk motsatte. Asks egne mangler kommer tydeligere fram gjennom beskrivelsene av Kvase.

Mykles romantiske og entusiastiske språk kommer definitivt til uttrykk i beskrivelsene av Kvase og vennskapet mellom Ask og Kvase. Vennskapet deres blir beskrevet som skjønt og som en åpenbaring. Jeg skal kort se på hvordan Mykle bruker ordet skjønnhet i en annen passasje.

Kvase satt ved arbeidsbordet og tegnet, hans mørke blodhundsansikt var lukket og forunderlig skjønt, aldri er en manns ansikt så vakkert som når hele hans vesen er konsentrert om løsningen av et arbeidsproblem, aldri er en manns ansikt så vakkert som når han er midt i en sjelelig skapelsesprosess [...]. Likesom en kvinnes ansikt aldri er så skjønt som når hun ligger og dier sitt barn, og fredfullt fornemmer hvordan hun gir, således er aldri en manns ansikt så vakkert som når hans sjel arbeider med en skapende arbeidsoppgave. (669)

Teksten står først i kapitlet ”Et håndtrykk”. I dette avsnittet trer kjønnes ulike funksjon fram. Idet mannen sitter ved arbeidsbordet realiserer han seg selv. Han skaper, han er kreativ. Han er skjønnest slik. Kvinnen realiserer seg selv når hun føder barn. Da er hun på sitt skjønneste. Beskrivelsen av Kvase som guddommelig vakker er sidestilt med en beskrivelse av en kvinnes skjønnhet og betyr ikke nødvendigvis det samme som at Ask er forelsket i ham.

I en annen tekstpassasje, hvor Ask bevitner sin onkel og tante i het omfavnelse, trer det seksuelle skillet mellom mann og kvinne tydelig fram. Teksten står i kapitlet ”Den ganske unge manns tanker om samlivet”.

Han måtte svelge, for dette ansikt som bare for et øyeblikk siden hadde vist blyghet og tilbakeholdenhet, bar nå et overjordisk skjær av lykke og av stolt underkastelse, og langsomt forandret hennes pupiller seg, langsomt ble hun oppmerksom på at det i halvmørket var kommet et annet menneske inn i rommet, langsomt skjøv hun en hånd inn mellom sitt og mannens bryst og hvisket inn i hans øre: «Når vi kommer hjem ...» For onkelen hadde det vært en lek, han hadde oppnådd det han ville, hans attrå hadde seiret, og smilende og med blanke øyne snudde han seg mot Ask. Aldri hadde Ask sett sin tante så vakker som i dette øyeblikket hun lot seg overvinne. Og det var hans onkels attrå, hans varme muskler, spermaen i hans lender og bankingen i hans hjerte, som hadde bevirket dette mirakel i kvinnens ansikt! (158–159)

Mannen er tydelig dominant, mens kvinnen underkaster seg. Idet kvinnen lar seg overvinne, synes Ask hun er usedvanlig vakker. Det er mannen som gjør henne vakker. Dette er etter min

oppfatning en ganske enkel framstilling av skjønnhet, kjønnene og samspillet mellom dem. Mannens attrå fremstår som noe naturlig og menneskelig, mens kvinnen er uten kontroll, lar seg forføre og er den svake.

Episoden bidrar til en innsikt hos den unge Ask om at ekteskapet og livets lykke avhenger av mye mer enn økonomisk sikkerhet og en god fiskesuppe. Mannens og kvinnens seksuelle roller er tydelig definerte i avsnittet. Når kvinnen er passiv og kravløs, føler ikke Ask seg truet. Med hva skjer med Ask når grensene for det mannlige og det kvinnelige ikke er så tydelige?

Å forstyrre de enkle linjene

Mannen er utrusta med underjordiske krefter, som synest uransaklege. Kvinna er motstykket hans, men skal helst vera ”himmelsk” kravlaus. Hennar natur gjer henne til ein blyg og mjuk mottakar av mannens utfolding. Det lekamlege begjæret er ein eigenskap hjå mannen. Ytrar kvinna eit slikt begjær, dreg ho med seg både seg og mannen, og dermed heile det kjønnslege spelet [...]. Den doble innstillinga til kjønn som kjennemerker vår kultur, fører med seg ein undertrykt angst. (Sanborn 1977: 24–25)

Slik beskriver Torunn Ystaas Sanborn den angsten som oppstår i Ask når kvinnen ikke lenger er passiv mottaker i *Mannsrolle og kvinnesyn hjå Agnar Mykle. Ein studie i personlegdomsforming i Lasso rundt fru Luna og Sangen om den røde rubin* (1977). Splittelse er det som kjennetegner Asks forhold til flere av kvinnene i romanen. Han er trygg når rollene er klart definerte, men når kvinnen for eksempel føler begjær, enda sterkere enn han selv, slik som i kapitlet ”Hvite roser” (som ikke ble redigert bort), føler Ask seg uvel: ”han skaket av gru og av en ukjent, voldsom forbryteranger.” (507).

Ask strevar etter å byggja seg sjølv opp etter dei spissfindige reglane for samkjensle og fiendskap som kjennteiknar den mannlege fellesskapet. Dette gjer at når Ask ikkje lenger opplever skiljet mellom mannleg og kvinneleg som klårt og reinskore, veltar fientlege kjensler opp i han mot alle avvik. (Sanborn 1977: 82)

Sanborn finner Ask fanget i en mannsrolle som gjør at det nesten er umulig for ham å komme i kontakt med kvinner. På grunn av dette får han ikke forløst viktige sider ved sitt eget følelsesliv. Sanborn poengterer også at Ask strever med å etterleve de reglene som kjennetegner et mannlige fellesskap. Han blir fryktelig usikker når han møter holdninger som ikke bekrefter hans eget selvbylde.

Å blande kvinnelege eigenskaper med det mannlege, er å forstyrre dei enkle linene. Men det er også trugande og avskyeleg. For både homoseksualitet og ”kvinneleghet” undergrev makta i mannssamfunnet, ved å minska avstanden mellom menneska og dermed auka forståing og heilt anre slags krefter. (Sanborn 1977: 82)

Den tøffe og brutale mannsverdenen som Ask og unge gutter er en del av, vises også i flere av avsnittene i kapitlet ”Gunnar fra Lidarende”. Her avsløres samfunnets krav til mandighet:

Og hvilken detalj ved jakken er det så de særlig fester seg ved, hvilken detalj er det som mer enn noen annen synes dem å være avgjørende for oppbyggingen av en manns kropp, en manns sjel, og en manns verden? Det er skuldrene. I dressjakkens skuldre synes livets forunderlige hemmelighet å ligge gjemt. (180)

Skuldrene er selve symbolet på mannen. En mann kan måles ut i fra bredden og formen på skuldrene. Å ha smale skuldre beskrives som en stor fornedrelse for en ung gutt eller mann. Hos skredderen blir unge menn konfrontert med virkeligheten og skuffelsen. Motsetningen og konflikten mellom drømmen og virkeligheten formuleres igjen ganske direkte:

Og fordi drømmen om de ideale skuldre har vært så lysende klar og så skinnende ren, så blir også skuffelsen så avgrunnsdyp.” (...) De står i den halvmørke konfeksjonsbutikken, som duften innestengt av støv, av lagrede stoffer, og av betjeningsens dårlige ånde, de står med trippende føtter og dirrende hender, deres øyne er døde, og deres ansikter er blygrå. For i samme øyeblikk som den halvgamle ekspeditøren holder opp jakken for dem, for at de skal smette armene inn, vet de at de er forlagt. (181)

Et av avsnittene beskriver hvordan en ung mann får panikk når han ser at jakken hans har noe som minner om jentesnitt. Panikken knyttes til det å skulle framstå som mindre mann, eller verst av alt, det å skulle ligne på en kvinne. Drømmen og den ideale verden materialiseres gjennom Gunnar-karakteren. ”Hans jakker var perfekte, riktige. Aldri prangende eller lapsete, bare skjødesløst elegante, og fullstendig riktige. Ask satt ofte og så på Gunnars jakkeskuldre, for å finne ut hva hemmeligheten stakk i.” (182).

Det å framstå som umandig viser seg gjennomgående som en sterk og truende fare, både for Ask og flere av hans klassekamerater. Mandigheten defineres gjennom skuldermål og i forhold til andre menn. Mykle pendler igjen mellom drømmen om den perfekte mann og frykten for ikke å være en ekte mann i den virkelige verden. Asks redsel for at dressen skal ha kvinnefasong understreker dette.

Homoangst og umandighet

Den moderne mannsforskningen hevder at menn definerer seg selv først og fremst i forhold til andre menn. Den moderne, mandige stereotypen har alltid hatt behov for å definere en motpol, en kontrast for å kunne definere seg selv. Mannsforsker George Mosse kaller dette ”a countertype”. Motpolen faller utenfor den sosiale normen på ulike måter, det kan være seksuelle avvikere, kriminelle, psykisk syke osv. Dette kan være menn som lar seg styre av følelser, og dermed mangler karakterstyrke og mandighet. Egenskaper man ofte forbinder med slike grupper er gjerne uærlighet, feighet, mangel på følelsesbeherskelse eller til og med urenlighet, skriver Ekenstam i *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840-1940* (Ekenstam 2006: 33).

Ibland blir relationen mellom ulike grupper av män emellertid av mer omedelbar betydelse än förhållande til kvinnor/det kvinnliga. Mandighet definieras således til kvinnelighet, ofta på ett kontrasterande eller avståndstagande sätt, men också i förhållande till det som inte är manligt hos andra män. Gruppen *omandige män* blir härigenom en viktig kategori vid definitionen av manlighet. (Ekenstam 2006: 33)

Ekenstam bruker begrepet umandighet for å beskrive noen sentrale, mannlige figurer i litteraturen. Ett eksempel er Hamsuns *Sult* som han mener representerer ulike former for avmaskulinitetsproblematikk eller umandighetsproblematikk.⁵ Hovedpersonen i *Sult* forsøker å bryte ut av en norm som tidens konvensjoner ikke tillater. Han havner i en tilstand utenfor normen, og dermed blir han også umandig (Ekenstam 2006: 34).

Mannsforskeren Robert W. Connell kaller homofili en underordnet maskulinitetsform som ofte skaper angst hos den hegemoniske gruppen. Diskriminering av en slik underordnet gruppe kan skape homofobi hos heteroseksuelle menn. *Den hegemoniske maskuliniteten* er betegnelsen på den ledende og toneangivende gruppen av menn i et samfunn (Lorentzen 2006: 127).

Flere forskere innenfor feltet legger vekt på den aristokratiske og den kristne arvens betydning for de moderne mannsidealene. Her finnes bakgrunnen for idealer som mot, styrke, selvkontroll, ærlighet, måtehold og følelseskontroll, og også den sterke fikseringen på den fysiske mannskroppen (Ekenstam 2006: 25). I flere eksempler i den nye teksten har jeg vist hvordan disse mannsidealene problematiseres når Gunnar og Kvase beskrives. Ask defineres i forhold til en idealtipe.

I kapitlet ”Hva unggutter tenker på” (239–240) beskrives unge gutters natur, og det håpløse misforholdet mellom drømmer og håp på den ene siden og det virkelige livet på den

⁵ Begrepene avmaskulinitet og umandighet brukes av forskerne om hverandre.

andre. I avsnittene sammenlignes unge menn med vulkaner. Unge gutter har urealistiske og himmelblå forventninger til livet og kjærligheten, men disse svarer aldri til det virkelige livet. Dermed blir virkeligheten ekstra hard å takle.

Hjertet er en ensom jeger

Kapitlet ”Gunnar fra Lidarende” skildrer egentlig ikke noe nært vennskapsforhold mellom Ask og Gunnar. Gunnar er uoppnåelig og høyt hevet over menneskene. Kvase-karakteren derimot, er en venn. Avsnittene som ble lest opp i *Radiofront* og som det ble referert fra i avisene, dreide seg i hovedsak om beskrivelser av karakterene Gunnar og Kvase. Det er langt på vei de samme passasjene som Heger siterer fra i forordet til romanen.

Da skuespilleren leste de utelatte avsnittene om Kvase i radioprogrammet på P2, ble det gjort et lite hopp i teksten. Det dreier seg om en passasje der Kvase og Ask nylig har tilbrakt en natt sammen. Teksten som er markert i fet skrift i sitatet nedenfor ble utelatt i opplesningen.

Den første natten de var sammen, var der kanskje til å begynne med en smule tilbakeholdenhet. Men skyheten løste seg fort opp, de foldet seg ut som blomster, og da Ask brøt opp fra Kvase’s hybel klokken seks om morgenen, hadde de lagt grunnen til et vidunderlig vennskap. **De var så henrykte over dette nye vennskapet, at de i oppbruddsstunden på unge nordmenns vis ble stående og slå hverandre på skuldrene, mens de ropte ufine betegnelser inn i hverandres ansikt.**

Noen har sagt, at hjertet er en ensom jeger. Men menneskenes evige, dype tragedie ligger ikke bare i ensomheten og den ensomme jakt. Tragedien fullstendigjøres ved den omstendighet at jegeren, foruten å være ensom, også er stum. Hjertet er en stammende jeger. Det ensomme hjerte har ingen tunge. (615) [Min utheving]

Det virker på ingen måte tilfeldig at denne setningen ikke ble lest opp. Grunnen må vel være at setningen gjør Hegers tolkning av et homoseksuelt forhold mindre åpenbar. Leser man dette avsnittet helt ut, så ser man jo at det godt kan tolkes dit hen at det nettopp handler om vennskap. I avsnittet etter denne tekstpassasjen kommer det i tillegg fram hva Ask og Kvase har snakket om den natten. ”[O]g til slutt hadde de – som alle menn – snakket om jenter” (616).

I mange klassiske verk er vennskapet et sentralt motiv. Barsk mannlighet kombineres med voldsom kjærlighet i verk som *Gilgamesj*, *Iliaden*, *Rolandsangen*, *Kong Arthur og ridderne av det runde bord*, *Njåls saga* og i *Don Quijote* (Lorentzen 2004: 96). Flere mannsforskere peker på hvordan entusiastiske kjærlighetsytringer i romantikken kunne være en del av mannens språk uten at det nødvendigvis ble forbundet med erotikk. Det eksisterte

andre koder, og man brukte et annet språk. ”[D]it Venskab er mit Livs skjønneste Blomst, ja det er det, ved Gud som gav os hinanden, ” erklærte Maurits Hansen til Conrad Schwach i et brev (Sitert i Lorentzen 2004: 100–101). Lorentzen skriver: ”Mens menn gråt i strie strømmer helt fram til gjennombruddet for den borgelige moral og oppførselskodeks, ble det fra slutten av 1800-tallet umulig for menn i gode kretser å presse ut så mye som en eneste tåre” (Lorentzen 2004: 152–153). Ifølge Lorentzen gjorde homofobien, som oppsto som følge av dette, det nærmest umulig for menn å opprettholde og dyrke nære og kjærlige vennskap (Lorentzen 2004: 102).⁶

Lasso rundt fru Luna er skrevet på 1950-tallet. Både Heger og Brantenberg drøfter i *Radiofront* bruken av kodete meldinger i litteraturen for å beskrive homofil kjærlighet. Heger mener helt klart at Mykle benytter seg av slike koder. Han viser til en referanse i teksten som han mener vitner om dette. Det dreier seg om sitatet ”Hjertet er en ensom jeger”, som også er tittelen på Carson McCullers roman fra 1940 (*The Heart is a Lonely Hunter*). McCullers tematiserer og kritiserer blant annet samfunnets ideal om den ”pyntelige” heteroseksualiteten, i slektskap med hvordan Mykles også på mange måter kritiserer samfunnets krav til puritanisme i *Lasso rundt fru Luna*.

Mykle skriver også: ”Men den unge mann har ikke ord. Hjertet er en stammende jeger.” (617). Ask og Kvase mangler ord for å beskrive følelsene de har for hverandre. Mennesket er ensomt. Mannen, eller den unge mannen, mangler ord for å kunne uttrykke følelser. Man kan ikke utelukke at disse følelsene er vanskelige å uttrykke fordi de handler om en forelskelse i en annen mann. Men jeg mener allikevel at referansen til *Hjertet er en ensom jeger* hos Mykle ikke nødvendigvis må tolkes som en kodet melding om en homoseksuell tiltrekning. Det bør være rom for å lese dette avsnittet på en annen måte enn det Heger gjør.

Det er betegnende for Hegers argumentasjon hvordan han bruker dette sitatet. Slik han presenterer det virker det som om McCullers roman kun handler om homofile forhold, mens den i virkeligheten tematiserer spesielle vennsforhold i mye større grad. Det har aldri ikke vært noen allmenn oppfatning av at denne romanen tematiserer homofili. Høyst sannsynlig var det heller ikke det for Mykle da han leste den.

I avsnittene om Kvase, både i den teksten som er tilføyd, og den fra 1954 utgaven, beskrives det til stadighet hvordan Ask og Kvase er ute med damer, de er forelsket i damer og snakker om dem.”[...] Kvase bukket for nettopp denne piken han hadde sett seg ut. Dette

⁶ Homoseksualitet ble først introdusert som begrep i 1870-årene. Det førte til straffeforfølgelse av menn som hadde sex med menn.

imponerte Ask over all måte.” (628). Det er vel ingen tvil om at Ask ser opp til Kvase også fordi han er så fri i forhold til det annet kjønn og derfor lykkes så godt?

Den skjeve verden

Romanen tematiserer homofili. Ordene homofili og homoseksuell nevnes tre ganger i romanen, hvorav to ganger i den redigerte teksten, vel å merke i passasjen der Ask får behov for å konstatere om vennskapet til Kvase: ”Og de var ikke homoseksuelle.” (617).

Som jeg kommenterte tidligere skriver blant annet Sanborn at Ask blir urolig når de enkle linjene mellom mann og kvinne forstyrres, noe hun mener kan tyde på fortrenge, ubevisste følelser. ”Ask er overdrive oppteken av det seksuelle. På same tid som det er maktpåliggjande for han å hevda manndomen sin gjennom einssidig kjønnsleg samvær med jenter, gir homoseksualiteten likevel opphav til avsky og raseri.” (Sanborn 1977: 80). En episode som demonstrerer Asks angst for det homoseksuelle er møtet med skolestyren Dalaker. Dalaker er tiltrukket av unge menn, og Ask blir urolig av skolestyrens tilnærmelser og føler en sterk forakt for det feminine ved hans karakter.

Og da mannen åpnet munnen i et henrykt grin og hilste Ask velkommen, ble Ask berørt på det aller pinligste. For mens man fra en slik raus, kraftig mann med bulende brystkasse og svulmende nakkemusklur skulle ventet seg en dyp, rungende bass, kom der fra mannens munn en spiss, hakkende strøm av usammenhengende ord, fremført med en forunderlig tynn og kvinneaktig stemme. Han småsnakket og maste som en pertentlig gammel dame, og Ask ble på stedet fylt av irritasjon og en dyp beklemmelse. (229)

Det var noe ved bestyrerens vesen han ikke kunne bli klar over, det ikke bare ergret ham, det frastøtte ham. (393)

Da Ask kom til seg selv, satt han med likblekt ansikt og dirrende lepper, klemt helt inn til veggen. Han hadde hikstet av redsel da mannen hadde lagt hånden på hans kne, han hadde ropt høyt, han hadde kastet seg lynsnart bakover. Hva var det han hadde ropt? «*Nei!*» Nu satt han dirrende av blødende angst, av syknende redsel, du allmektige, var det slik mannen var! (402)

Sanborn mener denne panikken som oppstår hos Ask tyder på en motsetning mellom bevisste og ubevisste følelser. Og hun spør om oppførselen hans muligens kan tyde på en ”frenetisk heteroseksuell aktivitet” (Sanborn 1977:81). Hun sikter sannsynligvis til dette at Ask er tydelig opptatt av å framstå for omverdenen og for seg selv som heterofil, og at frykten for å ikke lykkes i dette gjør ham nesten overdrevet opptatt av sex og kvinner.

Avsnittene jeg har sitert fra ovenfor er ikke redigert bort fra romanen. De er hentet fra kapitlene ”Den syke mann Dalaker”, ”Den skjeve verden” og ”Mannen som smilte”. Når det gjelder bruken av ordet *skjev* i betydning homofil, er dette trolig et meningsinnhold som på 1950-tallet ennå ikke eksisterte, ifølge Språkrådets Marit Hovdenak (Hovdenak 2008). Etter min oppfatning fører vår moderne forståelse av ordet til at vi i dag nærmest automatisk leser inn homofili i dette kapitlet.

Ask uttrykker en veldig forakt for bestyreren og undrer seg over hans lave kunnskapsnivå. Han utbryter: ”Og denne mannen var Ask’s overordnede, hans sjef!” (401). Kan det være noe av dette det *skjeve* i verden viser til? Ask føler at han står over bestyreren rent faglig og at det derfor er paradoksalt at Dalaker er hans sjef og ikke omvendt. Tekstpassasjene som er strøket i dette kapitlet inneholder i hovedsak digresjoner om Gud og filosofiske betraktninger. Det er ikke Dalakers tilnærmelser som er strøket. Dette tyder vel på at Hegers påstander om systematiske strykninger av homorelaterte forhold ikke helt står ved lag.

Anders Heger hevder også at Asks angst i møte med Dalaker ikke nødvendigvis avkrefter en tiltrekning til den samme kjønn, slik Arne Bust Mykle hardnakket hevder (Bust Mykle 19.10.2007). Heger har et viktig poeng her.

Hvem er Ask nå?

Oppsummerende må man kunne hevde at det er forbausende lite erotikk i de tekstpassasjene som er tatt ut, i forhold til hva som kjennetegner romanen ellers.

Er vesentlig sider ved Asks personlighet klippet bort, slik Anders Heger hevder, fordi deler av teksten som beskriver Gunnar og Kvase er redigert bort? Ifølge Hegers biografi ble det under redigeringsarbeidet fjernet avsnitt som både forlag og forfatter fryktet ville virke støtende på leseren (Heger 1999: 223).

Temperaturen i ordbruken som Heger viser til, i beskrivelsene av de to mennene, brukes som forklaring på at dette er snakk om forelskelser. Ved å se på relasjonene mellom stilistikk og tematikk har jeg ønsket å vise hvorfor Gunnar og Kvase beskrives med et slikt begeistret språk. Flere av karakterene i romanen, deriblant ”Piken fra Pyreneene”, skildres som om de var drømmeskikkelser snarere enn reelle personer og framstår i et veldig idealisert lys. Det blir misvisende å tolke enkeltpassasjer, som den om Gunnar, isolert ved å peke på språkbruken som spesielt for det enkeltsitatet, slik Heger flere ganger gjør. Jeg har gitt flere eksempler på at Mykles har et slikt språk også når han beskriver andre karakterer. Asks fantasier og forestillinger generelt karakteriseres av svært ekspressivt og overdrevet språk.

Livsgleden og drømmeverdenen beskrives slik, og skaper en kontrast til beskrivelsene av Ask og virkeligheten.

Er det så et tegn på at Gunnar er homofil, at han ikke interessert i jenter, at han er utenfor begjæret og løgnaktigheten slik seksualiteten (forstått her som heteroseksualiteten) framstilles? Eller er Gunnar rett og slett hevet over virkeligheten? Er han en sagahelt, en idealisert drøm, slik som ”Piken fra Pyreneene”? Min tolking er at han fremstilles som en idealisert skikkelse for at Asks identitet skal komme tydeligere fram. Jeg tror derfor ikke at Ask er forelsket i Gunnar selv om han karakteriseres av Ask som et overjordisk vesen. Jeg mener det heller ikke eksisterer noen nær relasjon mellom disse to, men at det dreier seg om en form for beundring fra Asks side.

Beskrivelsene av vennskapet med Kvase avslører heller ingen åpenlys forelskelse. Jeg har vist hvordan særlig skildringene av vennskapet mellom Ask og Kvase i lanseringen ble brukt på en misvisende måte, det vil si som en slags bevisføring for at Asks og Kvasens vennskap var noe mer enn bare vennskap.

Jeg har også pekt på at det ligger en samfunnskritikk i beskrivelsene av disse idealtypene som Ask sammenligner seg med. De typiske kjønnsrollene kritiseres ved at Mykle problematiserer de stereotype skillene mellom kjønnene. Gjennom Ask formulerer Mykle en umandighetsproblematikk. Ask har tydelig problemer med å takle situasjoner som kan stille spørsmålsteget ved hans seksuelle legning. Jeg har vist flere eksempler fra teksten som tydelig tematiserer homofili. Da tenker jeg blant annet på der hvor jeg drøfter Asks forhold til bestyrer Dalaker. Jeg er enig med Heger i at denne angsten som oppstår i Ask eller hans ”frenetiske” heteroseksualitet som Sanborn påpeker ikke nødvendigvis betyr at han ikke er homofil. Men 2007-versjonens tekst bringer ikke noe nytt i så måte. Asks problematiske forhold til sin egen seksualitet forblir et stumt felt.

Hvis dette var systematiske strykninger eller et uttrykk datidens tabuforhold til dette temaet, kan man undre seg over hvorfor forlaget ikke har strøket avsnittene om Dalaker? Vi har ikke kjennskap til hvorfor Grieg ba om å få strøket kapitlet om Gunnar. Kapitlet kommer etter kapitlet om Asks tremenning Ask Grande. Ask Grande er et vidunderbarn og har mange likhetstrekk med Gunnar. Asks Burlefots skamfølelse kommer også til syne ved siden av Ask Grande. Selv om mye av entusiasmen i beskrivelsen av Gunnar ikke er så fremtredende når Ask Grande beskrives, synes kanskje Grieg at de to karakterene ble for like? Gyldendal ga ut andre bøker som tematiserte homofili, som tekstene til mellomkrigsforfatteren Roald Fangen.

Det er vanskelig å si noe som sammenfatter alle strykningene, fordi de tematisk er så springende. Romanen for øvrig er jo også kjennetegnet ved at den er mangfoldig og utrolig rik

på betraktninger av ulik art. Jeg er til en viss grad enig med Heger i at enkelte gripende skildringer er redigert bort. Det gjelder særlig "Piken fra Pyreneene", "Faren med hornet" og enkelte av skildringene om Kvase. Beskrivelsene av vennskapet mellom Kvase og Ask er så gode at de nesten fortjener å stå som en egen tekst. Men Grieg hadde kanskje rett i sin vurdering i at Kvase-karakteren fikk for stor plass for sent i romanen.

7. Avslutning

Hva er en lasso uten løkke?

Vi lever i en ekstremt seksualfiksert tid der seksualitet i stor grad definerer en persons identitet. Dette påvirker hvordan vi leser en tekst som er skrevet for femti år siden.

Rettssaken, anklagene mot Mykle for *Sangen om den røde Rubin* og sedelighetsdebatten som fulgte, har nok også gitt oss, og gir oss fortsatt, sterke føringer med hensyn til hvordan vi leser *Lasso rundt fru Luna*. Anders Heger og Gyldendal har benyttet seg av dette i markedsføringen av nytgivelsen. Det kan virke som om Heger forsøker å gi Mykle ny aktualitet ved å forløse Mykles antatte homopolitiske siktemål 50 år etter. Jeg tror Hegers uttalelser i media bidrar til å snevre teksten inn, snarere enn å åpne opp for nye perspektiver. Jeg mener også Hegers påstander om innholdet på mange punkter er direkte misvisende.

Jeg har forsøkt å vise at det vanskelig kan hevdes at det eksisterer noen grad av systematikk i strykningene, slik Heger gir inntrykk av enkelte steder. Der Heger er ivrig i å påpeke at teksten handler om homoseksualitet, mener jeg disse tekstpassasjene på ingen måte avslører noe slikt, men er flertydige og kan tolkes på flere måter. Hoel og Griegs motiver for enkelte strykningsforslag er også umulig å si noe sikkert om i dag. I eksemplet med Cora Sandel kom Nina Evensen fram til at det måtte dreie som om åpenbar politisk sensur. Hun mener likevel at den forkortede versjonen av *Albertetilogien* utgjør en viktig del av teksthistorien, fordi den sier noe om hva som kunne publiseres i Norge under okkupasjonen. I Mykles tilfelle er sensurspørsmålet mer tvilsomt. Heger og forlaget valgte allikevel å bruke dette i lanseringen av boken.

Resepsjonen og historien rundt utgivelsen avslører også holdninger til tekstkritikken som fag. I første rekke handler det om at versjonen ikke lanseres som en tekstkritisk utgave. Det er uansett bemerkelsesverdig at både forordet, beskrivelsene av redigeringsprinsippene og noteapparatet er unøyaktige og forvirrende utført. Jeg har også pekt på hvorfor jeg mener tekstetablering er preget av lite klare retningslinjer. Jeg har sammenlignet prosjektet med annen forskning for å gi eksemplet på hvordan dette arbeidet kan foregå, og for å illustrere at de valgene som tas avhenger av hva som er det overordnede målet med en nytgivelse. Noen av teoretikerne innenfor tekstkritikken som jeg kort har forsøkt å gå i dialog med, deriblant McGann, Svedjedal og Haarberg, hevder at det i tekstenes univers ikke finnes noe absolutt senter. Disse deler også en oppfatning om at forfatteren ikke alene står bak en tekst, men at den er et resultat av flere medskaperes påvirkning. På meg virker det åpenbart at Heger og forlaget har vært opptatt av å oppfylle Mykles ønske med teksten, det vil si den ene

forfatterintensjonen. Jeg har forsøkt å vise hvordan redaktør og forlagsmann Heger framstiller denne siste versjonen som en mye mer autentisk versjon enn de foregående. Han går da i motsatt retning av hva tekstsosiologene hevder at man bør ha som mål.

De redigerte versjonene har stor historisk verdi fordi det er disse som er blitt analysert og vurdert av kritikere. Alle tidligere utgaver utgjør til sammen romanens teksthistorie og har dannet grunnlaget for den enorme forskningen på Mykle. Med 2007-versjonen har Gyldendal gjort tidligere upublisert tekst tilgjengelig for publikum. Nå utgjør versjonen siste bidrag i rekken av utgaver som danner romanens teksthistorie.

Forordets tittel ”Lassoens skjulte løkker” med et spørsmålstegn bak er valgt som oppgavens tittel, fordi jeg både har ønsket å sette søkelys på hvordan den nye teksten blir presentert og hva den inneholder. Anders Hegers forord var et viktig utgangspunkt. Bakerst i boken, der en oversikt over kapitlene er listet opp, står forordet omtalt som ”Lassoens skjulte nøkler”(733). *Nøkler* istedenfor *løkker*. Dette er trolig bare en trykkfeil. Løkker og nøkler kan jo for så vidt lett forveksles. Allikevel er det jo en litt pussig feil. Hegers argumentasjon bærer preg av at han ser den nye teksten som selve nøkkelen til verket *Lasso rundt fru Luna*. Kanskje ”Lassoens skjulte nøkler” nettopp hadde vært en mer passende tittel på forordet hans.

8. Litteratur

Primærlitteratur

Mykle, Agnar. 2007. *Lasso rundt fru Luna*. 735 sider. Utgave basert på originalmanuskriptet. Gyldendal

Andre utgaver av Lasso rundt fru Luna jeg forholder meg til:

Mykle, Agnar. 1954. *Lasso rundt fru Luna*. 508 sider. Gyldendal

Mykle, Agnar. 1958. *Lasso rundt fru Luna*. 499 sider. Gyldendal

Mykle, Agnar. 1996. *Lasso rundt fru Luna*. 614 sider. Bind nr 24 i serien *Norges nasjonallitteratur*. Gyldendal

Sekundærlitteratur

Aftenposten. 13.01.2007. "Mykle i full versjon". I: Morgenutgaven. Kulturseksjonen

Børja, Maria og Fredrik Wandrup. 10.09.2007. "Utgir komplett utgave av 'Lasso rundt fru Luna'". I: *Dagbladet*. Lanseringsstoff og nettmøte med Anders Heger. <<http://www.dagbladet.no/kultur/2007/09/05/511070.html>>. Lastet ned 26.05.2008

Bøyum, Erna. U.å. "Fjernet Mykles homoerotikk". I: *Blikk* nettutgave. <http://blikk.no/img/publish/2004/11/1004_Nyhet_Friele_s11.pdf>. Lastet ned 26.12.08

Det norske språk- og litteraturselskap (NSL). "Retningslinjer for utgivervirksomhet". <<http://www.nslnorge.no/retningslinjer.html>>. Lastet ned 26.12.08

Darnton, Robert. 1995. "Censorship, a comparative view: France, 1789–East Germany, 1989", I: *Representations* 49, s. 40–60. University of California Press

Dyrhaug, Kjersti Eidem. 04.09.2007. "Ask elsket også menn". I: *Blikk*. <<http://www.blikk.no/nyheter/sak.html?kat=8&id=9031>>. Lastet ned 26.12.2008

Ekenstam, Claes. 2006. "Män, manlighet och omanlighet i historien". I: *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840-1940*. Claes Ekenstam og Jørgen Lorentzen (red.). 2006, s. 13–47. Gidlunds förlag. Oslo og Göteborg

Evensen, Nina. 2003. "Et tekstkritisk blikk på Cora Sandels Alberte-trilogi." I: *Bøygen 1-2003*. <<http://foreninger.uio.no/boygen/sandel.html>>. Lastet ned 22.11.08

- Evensen, Nina. 1999. "Erindringens vev. En studie i fortidsdimensjonenes betydning i Cora Sandels Alberte-triologi". I: *Alberte*. Skriftserie om kvinneforskning. Utgitt av Institutt for språk og litteratur. Universitetet i Tromsø
- Evensen, Nina. 2002. Forord. I: *Alberte og Jacob*. Første bind i *Albertetrigelen* av Cora Sandel. Gyldendal. Oslo
- Gentikow, Barbara. 1971. "Draumen om livsglede kontra røynda i Agnar Mykles forfatterskap". I: *Norsk litterær Årbok*, 1971. Det norske samlaget. Oslo
- Heger, Anders. 1999. *Mykle. Et diktet liv*. Gyldendal. Oslo
- Heger, Anders. 19.10.2007. "Ask Burlefots mangfoldige kjærlighet". I: *Aftenposten*. <<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2055914.ece>>. Lastet ned 26.12.2008
- Henrik Ibsen Skrifter. <<http://www.ibsen.uio.no/Norsk/presentasjon.html#h-3>>. Lastet ned 26.12.08
- Hovdenak, Marit. 19.11.2008. (sporsmal@sprakradet.no). "Re: Ordet skjev på 1950-tallet". E-post til Ida Cleve (idacleve@gmail.com)
- Hovdenakk, Sindre. 18.11.2007. "Skjenselens meritter". I: *VG*
- Haagensen, Nils-Øivind. 18.09.2007. "Sosialisten som forsvant". I: *Klassekampen*
- Haarberg, Jon. 1998. "Filologien som utfordring til litteraturvitenskapen. Momenter til en lesning av Petter Dass' 'Herre Gud, ditt dyre navn og ære'". I: *Norsk litteraturvitenskapelig tidsskrift*, 1/1998, s. 79–92. Universitetsforlaget. Oslo
- Haarberg, Jon. 09.05. 2007. *LIT4403: Bokhistorie og tekstkritikk*. Gjesteforelesning. Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk. Universitetet i Oslo
- Jensen, Tom. 11.10.2007. "Utvidet utgave av Lasso rundt fru Luna". I: *Vesterålen*. <<http://vol.no/Bokstaveligtalt/?F=A&N=9218>>. Lastet ned 05.05.2008
- Lorentzen, Jørgen. 2006. "Forskning på menn og maskuliniteter". I: *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.) s. 121–136. Universitetsforlaget. Oslo
- Lorentzen, Jørgen. 2004. *Maskulinitet*. Spartacus Forlag. Oslo
- McGann, Jerome. 1991. "The Socialization of Texts". I: *The Textual Condition*, s. 69–87. Princeton
- Mykle, Arne Bust. 14.10.2007. "Litterære eksperter tar feil". I: *Aftenposten* <<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2046813.ece>>. Lastet ned 25.12.2008
- Mykle, Arne Bust. 24.10.2007. "Agnar Mykle-koden?". I: *Aftenposten*.

- www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2064504.ece>. Lastet ned 26.12.2008.
- NRK. 2007. "– Ville gjort det lettere å være homofil". Intervju med Anders Heger. <<http://www.nrk.no/nyheter/kultur/1.3750437>>. Lastet ned 26.05.2008
- Radiofront*. 07.10.2007. Radioprogram på NRK P2. Vedlegg 2.
- Rich, Motoko. 18.10.2007. "Raymond Carver`s widow seeks so publih unedited stories". I: *International Harald Tribune*. <<http://www.iht.com/articles/2007/10/17/arts/20carver.php>>. Lastet ned 04.01.09
- Rottem, Øystein. 1996. "Agnar Mykle – Lengselen etter hendenes innside". I: *Lystlesninger. Åtte essays om kjønn og identitet i norsk litteratur*. Dokumentet er del av serien Skriftserie (Landslaget for norskundervisning). Cappelen. Oslo
- Sagen, Karen E. 2002. *Revidert minimalisme. En analyse av tre noveller av Raymond Carver med utgangspunkt i forfatterens egne omarbeidelser og minimalismen som litterær estetikk*. Hovedoppgave i allmenn litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo
- Sanborn, Torunn Ystaas. 1977. *Mannsrolle og kvinnesyn hjå Agnar Mykle. Ein studie i personlegdomsforming i Lasso rundt fru Luna og Sangen om den røde rubin*. Gyldendal. Oslo
- Sauar, Margit. 2002. *En genetisk analyse av Henrik Ibsens Gengangere. En edisjonsfilologisk oppgave*. Hovedfagsoppgave i Nordisk språk og litteratur. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Universitetet i Oslo
- Skou, Peder. 23.12.2008. (peder.skou@gyldendal.no). "Re: Lasso rundt fru Luna". E-post til Ida Cleve (idacleve@gmail.com)
- Svedjedal, Johan. 1991: "Tekstkritisk litteraturteori – några linjer i svensk och anglosaxisk textkritisk debatt". I: *Textkritik*. Barbro Ståhle Sjönell (red.). Svenske vitterhetssamfundet. Stockholm

Vedlegg 1

Kartlegging av uthevet tekst i 2007-versjonen av Lasso rundt fru Luna							
Hvor	Lengde	Kort karakteristikk	Plassering/ i kap	Kategorier	Sidehandling/hovedhandling	Note	Kommenteres i analyse
Side 26–27	22 linjer, 2/3 side	Togscene	Nattoget	Klasse/individ. Beskrivelser av rike og hvite middelaldrene menn på toget. Perspektivet/Synsvinkelen fra et ststed under/utenfor. Den hvite middelklassen blir kategorisert som "de andre".	Ikke av særlig bet for hovedhandling	Opplyser om at teksten ble foreslått strøket av Harald Grieg	
Side 45	0	Kun note	Gro sier farvel	Noteopplysning om kap		Noten opplyser om at kapitlet het oppr "Våren". Men titlen er ikke byttet ut i brødteksten.	
Side 71–76	201 linjer, 5 sider	Piken fra Pyreneene	Pelle, -- Hvitreven	Klasse/individ: Klassebeskrivelse. Skildring av en pike som er oppvokst i Frankrike. Mannom/identitet/sekssualitet: Piken beskrives som en drøm. En som er hevet over de andre. Kvinnen er beskrevet med en distanse. Hun er uoppnåelig, perfekt.	Gir til en viss grad hovedhandl ny betydning: drøm som bryter inn i Asks virkelighet	Noten gjengir en kort tekst (6 linjer) denne passasjen ble erstattet med. Noten gir ingen andre opplysninger om hvem som foreslo strykningene. Teksten som blir gjengitt i noten stod på trykk i 1954 versjonen.	
Side 81	6 linjer	Oslo-prinsessen uten navn	Den gylдне by	Mannom/identitet/sekssualitet: Kort passasje hvor Asks uttrykker sin forakt over forfengelighet og asketisk livsstil.	Kort digresjon	<i>Ingen note</i>	
Side 85	2 linjer	Messerschmitt og Junker	Den gylдне by	Mannom/identitet/sekssualitet: En setning som illustrerer Asks frykt for storbyen og egen utiltrekkelighet. Nedlatende kommentar.	Kort digresjon	<i>Ingen note</i>	
Side 86	0	Kun note	Den gylдне by	Noteopplysning		Note opplyser om at det siste avsnittet av dette kapitlet (egentlig kun en setning) er foreslått strøket av Harald Grieg, uten at Mykles tok dette til følge.	
Side 88–89	62 linjer, 1/2 side	Logikk og sitat av Engels	Sardinien	Klasse/individ: Avsnittene inneholder blant annet et sitat fra Engels. Beskrives som en "flammeåpenbaring". Handler om determinisme. Og at de økonomiske vilkår er bestemmende for oss. Teksten kritiserer maktthaverne i et samfunn. Og formidler at de fattige ikke blir hørt. Politisk budskap. Men teksten inneholder også mye rart om matematikkfaget.	Rare digresjoner om logikk, filosofi'	Noten forteller at passasjen ble fjernet etter råd fra Harald Grieg.	
Side 90	0	Kun note	Sardinien	Korreksjon		Noten peker på en åpenbar feil i teksten. Feilen er ikke korrigert i brødteksten.	

Vedlegg 1

Side 111	0	Kun note	Rek	Notepplysning		Noten forteller at det ble forestått strykninger i kapitlet av både Hoel og Grieg, men at forkorringene ble gjort i en annen utgave.	
Side 133	12 linjer	Faren med hornet	Burvokteren og hans kone	Mannom/identitet/sekssualitet: En sterk beskrivelse av faren som står på en bergskrent og blåser i et signalhorn.	Sentral scene	Står i noten at dette ble strøket mellom første og andre utgave. Når tilføyelsene på side 730 ble gjort.	
Side 158--159	38 linjer, 1 side	Omfavnelse	Den ganske unge manns tanker om samlivet	Mannom/identitet/sekssualitet: Ask ser sin onkel og tante i het omfavnelse. Om det seksuelle samspillet mellom mann og kvinne. Mannen domnant, kvinnen underkaster seg. "Kvinnen lot seg overvinne." Akten beskrives som voldsom, men det er også ømhet tilstede. Synet bidrar til en innsikt hos Ask.	Scene med betydning for Asks syn på mann og kvinne, men dette gjentas delvis andre steder i romanen	Ingen note	
Side 162	23 linjer, 2/3 side	Morshjertet	Morshjertet	Mannom/identitet/sekssualitet: Ask skammer seg over moren. Klasse/individ: Handler også om å ha få midler, og om å hvordan moren har kjempet for å skaffe Ask stipender.	Sentral scene	Ingen note	
Side 167--168	48 linjer, 1/2 side	Ørn med skjert	Ørn med Skjert	Mannom/identitet/sekssualitet: En slags innsikt om at man forblir den samme personen selv om man flytter. Hva skal man med all verdens kunnskap hvis man ikke mestrer sosiale relasjoner. Om skam og ensomhet. Inneholder også en del rart om hva man lærer på skolen.	Oppstykket, inneholder mange digresjoner, tall og regnestykker.	Noten opplyser om at H Grieg ville stryke dette.	
Side 174	2 linjer	En setning om Gunnar/Liten endring	Folinen	Små endringer: Gunnar er erstattet med Ask den eldre (altså Ask Grande), fordi hele kap om Gunnar ble strøket.		Noten forteller at setningen ble erstattet med en annen, som også gjengis.	
Side 175	0	Feil navn ikke korrigert	Ask Grande	Fel, ikke korrigert: Feil i mans. "Ask Burlefor navne" skal være navnebror			
Side 177	0	Kun note	Ask Grande	Notepplysning		Noten opplyser om tekst som er tilføyd etter at originalmannus er levert inn. Skriften er ikke uthevet i annet font.	
Side 178--1	500 linjer, 13 sider	Gunnar fra Lidarende	Helt kapittel mellom "Ask Grande" og "Selvstendighetens første dag".	Mannom/identitet/sekssualitet: Gunnar er for Ask den perfekte mann. Han er vakker, modig og sterk. Asks egen karakter trer fram ved siden av ham. Frykten for det umandige blir tydelig ved siden av Gunnar. Klasse/individ: Gunnar er også fra en annen verden klassenessig. Han er sønn av en konsul. Han redder Ask og noen andre fra to fattede menn.	Til dels hovedhandling, men kan også minne om andre karakterer	Noten forteller at det var i en bestemt innstilling at Grieg ba om å få dette strøket. Hoel ville visstnok haare stryke enkelte passasjer om Gunnar klær.	

Vedlegg 1

Side 204	2 ord	Småendringer	Kapleimen	Småendringer		Noten opplyser om endringer i et avsnitt som er tilført med en lapp senere i arbeidet med manus. Men avsnittet er ikke markert i sin helhet Uklart. Viser også til side 207.	
Side 207	3 ord	Små endringer	Kapleimen	Små endringer		Ingen noteforklaring, men noten på side 204 viser til denne endringen.	
Side 218--221	96 linjer; 2 1/2 side	Nr en, to og tre	Trang ankomst	Klasse/individ: Arbeidere (Kalt en, to tre og fire) står og fyller på kull på et skip. De føler en samhørighet, lagfølelse, når alt fungerer perfekt. Beskrivelse av klassetilhørighet, arbeid og manns krefter. "de bar skipet over"	Digresjon i hovedhandling	Noten er 28 linjer lang. Viser til all teksten som dette avsnittet er erstattet med. Vi får også vite at det er Mykle selv som har endret dette. Allikvel er teksten markert med annen font i brødtaksten. Hmnn	
Side 224	7 linjer	Farvel en, to tre	Trang ankomst	Klasse/individ: Ask sier farvel til en, to, tre	Som over	Erstattet med en setning som står oppført i noten, trolig av Mykle selv, står inenting om dette.	
Side 228	0	Kun note	Den syke mann Dalaker	Note		Opplyser om et navn som er tilføyd "senere", ikke markert i brødtaksten	
Side 238--240	80 linjer; 2 sider	Hva unggutter tenker på	Mellom "Indrepollen" og "Og det ble kveld, første dag". Et helt kapittel.	Mannom/identitet/eksualitet: Mykle beskriver Asks forhold til kvinnen det seksuelle. Sticer: "Ask – nettopp på grunn av den derav følgende splittelse i sjelen, vil være forutbestemt til himmelblå, urealistiske betraktninger, og til forfødelige, trøstige kalamiteter." og "Ynglinger kan sammenlignes med små, lukkede vulkaner""Å jenter, å ssss, å eksplosjon". Illustrerer ganske godt Ask forhold og frykt for det andre kjønn.	Mye av dette gjentas også andre steder.	Strøket etter oppføring fra H Grieg.	
Side 247	0	Kun note	Og det ble kveld, første dag	Note om vis	Ganske morsom vis, men ikke viktig for handlingen	Noten opplyser om en vis i teksten som både Hoel og Grieg ville stryke. Men som Mykle har valgt å beholde	
Side 253	0	Kun note	Bestyreren	Note om prosadikt		Note forteller at Grieg har villet stryke et prosadikt på 4 1/2 side, men Mykle har latt det stå.	

Vedlegg 1

Side 255	1 linje	Liten endring	Et møte	Små endringer		Noten opplyser om en setning som trolig er strøket i korrekturen, fordi setningen gjentas på side 457.	
Side 275--276	28 linjer, ca 1 side	Gyldenbuste	Ask besvarger Gyldenbuste	Mannom/identitet/sekssualitet: Ask ber opp mot himmelen mot Himmelfånen, Gyldenbuste. Gyldenbuste har egenskaper Ask streber etter.	Digresjon i helhet.	Note viser til korrespondanse med Orieg og Hoel og siterer derfra. Mener hele kapitlet ikke holder rent litterært. Mykle svarer med å stryke deler av det. Noten gjengir også et teksavsnittet dette ble erstattet med.	
Side 320	0	Note om kap	Apoteket	Note om kap: Her rammes det opp en rekke medisiner osv.		H Greig har villert stryke hele kap "Apoteket", men Mykle har svart nei og beholdt det.	
Side 340--342	96 linjer, 2/3 side	Kap med ukjent tittel	Mellom "Du må oppdra ditt hjerte" og "Jo".	Klasse/individ: Om verten og hans familie. Illustrerer en brutal verden, fylt av tungsinn, angst og fattigdom. Den yngste sønnen er uerlig. Ask ser oppførselen hans, han er redd og på vakt, som et dyr. Ask ber faren i huset behandle barna bedre. Ligger en klar samf. kritikk i dette avnittet.	Delvis betydning for hovedhandling	Grieg ville at dette kapitlet skulle strykes. Mykle ville først, men godtok det. Viser til korrespondanse, med uklart hvorfra og hvem det siteres fra.	
Side 343--345	71 linjer, 2 sider	Drøm	Jo	Klasse/individ: Ask drømmer om et liv hvor han ikke trenger å bekymre seg for økonomien. Mannom/identitet/sekssualitet: En mann må ha økonomi til å være mann, står det. Men nøye overveielser må til før man bruker penger, må ikke være leitsindig som en fruendinner. Men det er ikke kun økonomi som skaper en mann. Ask liker vennen Jo, selv om han er fattig.	Gjentas delvis andre steder	Hoel har foreslått å stryke. Mykle har først tvilt, deretter strøket. Avsnittet er erstattet med 1 setning.	
Side 350	9 linjer	Sangen om neste heat	En visjon om høye E	Endring div: En sang Ask skrev i begeistring er gjengitt, men ble strøket.	Ikke av betydning for hovedhandling	Hoel foreslår å stryke hele kapitlet, men Mykle sløyfer kun diktet/sangen. Erstattet med sangtittelen.	
Side 364	2 linjer	Små endringer	Den edle forbyrrelse	Små endringer		<i>Ingen note</i>	
Side 365	2 linjer	Små endringer	Den edle forbyrrelse	Små endringer		<i>Ingen note</i>	
Side 365	14 linjer	En lite begavet kvinne	Den edle forbyrrelse	Mannom/identitet/sekssualitet: Om en dum kvinne som skal åpne forrening. Om en kvinnes muligheter. Er hun for dum til å få en ektemann til og med? Om kjønn	Digresjon om en dum kvinne	<i>Ingen note</i>	
Side 369	120 linjer, ca 3 1/3 side	Om folkesjelen	Den edle forbyrrelse	Mannom/identitet/sekssualitet: Om nordmenn, det norske samfunnet. Nordmenns folkesjæl og vesen. Om kunstens regler og forholdet til ærlighet.	Digresjon om kunstens vesen	<i>Ingen note til dette</i>	

Vedlegg 1

Side 372	26 linjer, 2/3 side	Bli butikk!	Den edle fortryvelse	Endringer div: Ask hjelper en eldre dame å jukse på bokføringsprøve. Ask hever seg over lover og regler.	Sidehandling	Note forteller at disse strykningene ble erstattet med en enkelt setning. I tillegg opplyses det om en språklig detalj i den vanlige teksten som ikke er identisk med originalen, da altså 1954 versjonen? ??	
Side 374	0	Note til kap	Den edle fortryvelse	Note til kapittel		Noten opplyser om at H Grieg ville stryke hele kap, men Hoel foreslår enkelte mindre strykninger. Mykle redigerer selv i dette kap.	
Side 376	12 linjer	Ask regner	Neste Heat	Endring div: Avsnitt der Ask regner etter hvor mye han vil komme til å tjene i ny jobb	Digresjon/regnestykke	<i>Ingen note</i>	
Side 377	0	Note etter kapittel	Neste Heat	Noteopplysning		Opplyser om at Hoel har foreslått at hele passasjen om lønn skal strykes. Mykle har forkortet. Men noten er plassert i slutten av kapitlet, ikke etter det Mykle valgte å stryke på side 376	
Side 381	47 linjer/ 1 1/4 side	Kontorister	Kontoret	Mannom/identitet/sexuallitet: Ask uttrykker sin skuffelse over at kollegene hans ikke forstår hvor betydningsfull han er. Sammenligner seg selv med eventyreren Per Gynt. Faust og don Quixote.	Mye ulikt her. Om litteratur og Asks kolleger. Digresjoner	<i>Ingen note</i>	
Side 396	20 linjer, 2/3 side	Gud: Stat fra Huxley's Brave New World	Den skjeve verden	Klasse/individ/ eller identitet: I sitatet diskuteres det om det er plass til Gud i sivilisasjonen, sammen med maskinene, vitenskapelig helsetvesen og universell lykke. Den andre siden. Folk tror på Gud fordi de er oppdratt til det.	Religion.	Noten gjengir to replikker som avsnittene er erstattet med.	
Side 398	16 linjer	Sitat fortsetter	Den skjeve verden	Mannom/identitet/sexuallitet: Gir Gud en grunn til selvformektelse? Om kyskhed og lidenskap	Digresjon	Note opplyser om at både Hoel og Grieg ville at denne episoden skulle forkortes. Hoel kun sitatene, som Mykle tar til følge.	
Side 401	6 linjer	Ask om bestyreren	Den skjeve verden	Mannom/identitet/sexuallitet: Ask tanker om sjefen, bestyreren.	Digresjon om Dalaker	Ingen note	

Vedlegg 1

Side 402	0	Note til avsnitt	Den skjeye verden	Kun note			Note om at et avsnitt bør forkortes ifølgje Grieg, siterer Grieg. Passasjen er fra en episode da besvyreren legger en hånd på Asks kne. Men det ble ikke strøket. Hvorfor nevnes dette i note?	
Side 405	9 linjer	Å fornærme en kvinne	Den skjeye verden	Mannom/identitet/sekssualitet: Om kjønnene, sekssualitet og forelskelse, samspillet mellom mann og kvinne. Man kan fornærme en kvinne hvis man ikke er direkte pågående.	Digresjon om kjønn		Note om at Mykle strøk dette selv. Opplyser også om at et navn er endret, i setningen etter det som er strøket, men det er ikke merket med annen font i brødekslen. Rart!	
Side 409	6 linjer	Ask holder pusten	Takk og farvel	Mannom/identitet/sekssualitet: Avnitt i en passasje der Gunnhild forteller at hun er med barn. Linjene som er strøket illustrerer hvordan Ask gripes av angst når han venter på hva hun skal fortelle ham.	Ikke av stor betydning for handlingen		Note gjengir en setning som har erstattet dette.	
Side 423	6 linjer	Penger i ryggen	Den rike mann	Klasse/individ: om å ha penger i ryggen, komme fra en velstående familie, også Mannom/identitet/sekssualitet: identitet gjennom penger	Gjentas delvis andre steder		<i>Ingen note</i>	
Side 424	98 linjer, 2/23 side	Den rike mann	Den rike mann	Klasse/individ: Om å kunne kjøpe seg ut av damenes "ulykker". Hvis du er fra en god familie, har du et rykte å ivareta. Men, er man rik er man rygg! For en velstående mann, finnes det alltid en løsning.	Gjentas delvis andre steder		Note etter kapitlet som forteller at Grieg ville at hele kapitlet skulle strykes. Mykle har strøket noe av det. Men disse avsnittene var årsak til forfatterens senere anklagepunkter mot forlaget.	
Side 473	4 linjer	Små endringer	Dukken i gresset	Små endringer			Note med setning som er erstattet med det som er strøket	
Side 481	4 linjer	Små endringer	A bad woman	Små endringer			<i>Ingen note</i>	
Side 489	41 linjer, 1 side	Proletar kunst	Sanct Merkur	Klasse/individ: Om arbeideren og om kunsten. I dårlige år blomstrer kunsten opp. Proletarkunst	Gjentas delvis andre steder		Note gjengir setning som dette er erstattet med. Ingen navn	
Side 491	4 linjer	Små endringer	Sanct Merkur	Små endringer			<i>Ingen note</i>	
Side 492	21 linjer	Hva er en dødsadressat?	Sanct Merkur	Endringer div: Om økonomifaget. Om forretninger	Digresjon		<i>Ingen note</i>	
Side 494	3 linjer	Små endringer	Sanct Merkur	Små endringer			<i>Ingen note</i>	
Side 495--496	62 linjer, 2 sider	Å grave en grøft	Sanct Merkur	Endringer div: Om å regne. Og om å bruke fantasi. Om å grave en grøft.	Digresjon om å regne		Note om at Mykle selv har strøket deler av dette med penn i manuskriptet.	

Vedlegg 1

Side 499	2 linjer	Små endringer	Sanct Merkur	Små endringer		<i>Ingen note</i>	
Side 500--502	97 linjer; 2 2/3 sider	Koletten og 20 kr	Sanct Merkur	Klasse/individ: Om da Ask blir lurt av Gunnhilds fetter; Koletten. Lurer Ask til å gi ham 20 kr fordi han sier at moren hans er døddsyk. Han er fattig og lukter alkohol. Ask gir ham pengene, men får vite at han bruker denne løggen på alle.	Ulike digresjoner, økonomiske - og filosofiske betraktninger	Note om at Grieg ville at hele kapitlet "Sanct Merkur" skulle forkortes sterkt. Siste scenen som er slettet her, mente han skulle utgå helt.	
Side 510	0	Note til kapittel	Hvite roser	Note til kapittel		Note om kapitlet. Det var omdiskutert helt fra første versjon av manus pga den erotiske scenen mellom Siv og Ask. Hoel mener den er vakker, men er redd for at den kan støtte lesere. Grieg mener også det bør overveies igjen. Mykkle får beholde det.	
Side 513--514	17 linjer	Skoleregnskap	Status	Endringer div: Ask regner ut hvor mye han har har til gode i lønn. Ender opp i minus. Alle disse regnestykkene forsterker inntrykket av at Ask sliten med økonomien. Han er oppratt av det, fordi han mangler penger	Digresjon	<i>Ingen note</i>	
Side 514--515	21 linjer	Mer regnskap	Status	Endringer div: Ask drømmer om tall	Digresjon	<i>Ingen note</i>	
Side 556	6 linjer	Telegram	Et stup fra 30 meters høyde	Endringer div: Telegram fra LFFAFEM, arbeidsutvalget	Digresjon	Noten opplyser at Grieg ville stryke dette	
Side 556	13 linjer	Gutfanten på gangen	Et stup fra 30 meters høyde	Klasse/individ: Dalaker som kjefter på gutten på gangen. Ask sier ingenting, men vet hvor hardt livet til denne gutten er.	Gjentas delvis andre steder	Noten forteller om hva teksten ble erstattet med	
Side 563	0	Note	Venner i liv og død	Kun note		Noten opplyser om at en setning som ikke er med i Mykles manus har kommet til.	
Side 569--570	12 linjer	Vikinger og stormenn	Venner i liv og død	Mannom/identitet/seksualitet: Merkelig avsnitt i kapitlet der Ask besøker Siv på sykehuset, etter aborten. Viking og stormenn.	Digresjon	<i>Ingen note</i>	
Side 572--574	91 linjer; 2 1/2 side	To kvinner. To piker	Skjpet igjen	Mannom/identitet/seksualitet: Ask ligger og tenker på sine kvinner om natten. At de har vært små og uskyldige engang. Han er vemodig og plutselig tenker han på en pike som forsvant. Piken med det sorte håret. Om kjærligheten, når den ikke er sterk nok.	Sidesprang om kjærlighet	Noten forteller at det var Mykkle selv som foreslo å stryke dette.	
Side 577--578	16 linjer, 1/2 side	Mannens skam	Fienden	Mannom/identitet/seksualitet: Om når gutter og menn taper ansikt. Mannens fornedrelse og skam når han ikke kan forsørge familien. Og når man opplever fysisk fornedrelse. Den indre forståelse av mannen.	Gjentas delvis andre steder	Noten opplyser om at dette ville Hoel stryke. Passsjen ble erstattet med en setning som gjengis i noten.	

Vedlegg 1

Side 598--602	113 linjer, 3 sider	Mannrollen og hjemmet	Hjemmeværende	Mannom/identitet/sexualitet: Menn og kvinner har forskjellige sjel, ideal. I vårt samfunn viser en mann manndommen sin ved å være ute. En mann som er mann er ute, ikke hjemme. Om det skamfulle ved å gjøre "kvinnelig" syster i hjemmet. Frykten for det umandlige er sentral i disse avsnittene. Særlig unge menn er utelukkende opptatt av tanken på manndom. Avslutning om fordelten ved bordeller.	Sentralt om mannen	Gjengir Mykles egen note om bordeller.	
Side 603	0	Note om kapp	Hjemmeværende	Kun note		Note som opplyser om at kapitlet med fortel kan kortes ned, ifølge Orieg.	
Side 604--612	292 linjer, 8 sider	Kvases tale	Kvase	Mannom/identitet/sexualitet: Oxford-møtet Robert tilrænnelser gjør Ask uvel. Slu, kvinneaktig karakter. Møtet med Kvase. Ask oppsøker ham neste dag. Blir sittende å prate på hybelen til neste morgen. Klasse/individ. Kvase. Tater og sosialist. Kvase holder en tale om samtidens frykt for klasseendringer, om å være positiv. Ask er både henrykt og forpint på samme tid. Kvase snakker om å sette ord på det vanskelige. Å se tingene som de er. Messer videre om store menn i historien. Religion	Sentralt om mannen. Kvase introduseres	Note 47 på side 608, forteller om en overgang som er borte i mann, Note nr 48 på samme side opplyser om noe Mykles selv har strøket i teksten.	
Side 613	0	Kun note	Kvase	Kun note		Note som opplyser om liien endring som følge av at avsnitt ble strøket.	
Side 613	1 linje	Lien endring	Kvase	Lien endring		<i>Ingen note</i>	
Side 615--627	463 linjer, 12 1/2 side	Hjertet er en ensom jeger	Kvase	Mannom/identitet/sexualitet: Vennskapet mellom Ask og Kvase. Lagt grunnen for et vidunderlig vennskap. "Hjertet er en ensom jeger". Memesket er ensomt, men den kvelden hadde de snakket om alt. Også om jenter. Teksten handler å mangle ord, fordi Ask og Gunnar lever i en tid da følelser ikke uttrykkes. Mannen mangler ord for følelser. Gunnar og Ask mangler ord når de skal si ha det. De roper stygge ord i stedet. Side 618. Det står i teksten "De var ikke homoseksuelle". Utover i teksten er det detaljerte beskrivelser av omskjæring og hvordan Kvase har sex med jente han plukket opp på gaten. Ganske råt. Til slutt beskrives Kvase som en under og en åpenbaring.	Mange språklige gjentagelser og digresjoner.	Note 50 på side 622 informerer om at Mykles selv strøk et avsnitt. Det samme opplyser note 51 på side 624.	

Vedlegg 1

Side 631	6 linjer	Ask tier	Kvase	Mannom/identitet/sexuallitet: Ask forteller ikke Kvase om hvordan det er fat med Gunhild og Siv. Han klarer ikke innrømme det.	Digresjon	Noten etter dette avsnittet kommenterer hele kapitlet. Hvordan dette kap var det mest omdiskuterte mellom forfatter og redaktører. Grieg vil stryke det som dreier som om Kvase. Mykke strøk, men angret siden. Ytterligere forkortinger ble gjort mellom første og andre utgave.	
Side 632--634	98 linjer, 2/23 side	Kvinnens rompe	Splendid	Mannom/identitet/sexuallitet: Kvase og Ask er avstandsforelsket i samme kvinne. De snakker ofte om kvinner. Kvase er mer entusiastisk enn Ask. Om en dikters problemer med å skulle beskrive en damerompe.		Note forteller at dette ble strøket etter anbefalinger fra både Hoel og Grieg.	
Side 637	0	Note	Splendid	Kun note		Note markerer tekst som ikke er med i originalmanuskriptet. Det er flere sider med tekst som det henvises til her. Noten markerer hvor teksten slutter, men utdypet ikke. Tekst er ikke uthevet med annen font.	
Side 646	0	Note	Splendid	Kun note		Note som over. Markerer tekst som ikke var med i Mykles manus, men det er ikke uthevet med annen font her heller.	
Side 668--670	linjer, 2	Den arbeidende mann	Et håndtrykk	Mannom/identitet/sexuallitet: Kvase blir forelsket. Ask liker ikke piken. Blir sjalu. Oppsøker Kvase. Om kjønnene. Ask beskriver Kvase som vakker der han sitter ved arbeidsbordet. Om den arbeidende mannen. I dette øyeblikk realiserer mannen seg selv. Om forskjellene mellom kjønnene ulike typer skjønnhet. Kvinnen er vakker der hun dier barnet sitt. De har ulike funksjoner?	Sentralt om skjønnhet og kjøn. Men gjentas delvis andre steder	Noten gir opplysninger om Kvase-avsnittene. Gir opplysninger om at Kvase i Mykles omgangskrets minnet om Terje Horsberg som var gift med Mykles søster. Deretter følger et avsnitt som den siste teksten ble erstattet med. Ganske langt.	
Side 712	2 linjer	Små endringer	Balder	Små endringer		<i>Ingen note</i>	
Side 713--718	linjer	Sovepiller	Balder	Små endringer		<i>Ingen note</i>	
Side 714--715	33 linjer, 1 side	En sønn som er danser	Balder	Mannom/identitet/sexuallitet: Ask har begynt å danse. Han blir forlegen og klosset.	Sentralt i forhold til faren	Noten viser hva teksten er erstattet med.	

Vedlegg 1

Side 716	0	Note	Balder	Note		Note som opplyser om liten endring, ikke merket med annen font i brøtleksten.	
Side 716	5 linjer	Små endringer	Balder	Små endringer		Strøket etter ønske av Hoel	
Side 717--718	6 linjer	Små endringer	Toget igjen	Små endringer	Digestjon	Ingen note	
Side 721	3 linjer	Små endringer	Toget igjen	Små endringer		Ingen note	
Side 730	0	Note	Ved veis ende	Note		Note om opplyser at halvparten av et avsnitt er føyd til "i forhold til Mykles manns", uklart hva som menes her. Vi vet ikke hvilken versjon eller kladd han mener	
Totalt	3202 linjer	(37 linjer = 1 side)					
	,87 sider						

Vedlegg 2

Radiofront. Radioprogram på NRK P2. Programledere Siss Vik og Jostein Gjertsen. Sendt søndag 7. oktober kl. 12:03

Intro:

Homofile risikerer vold og trusler på grunn av ga sin legning viste en ny rapport i høst

Intoleransen blomstrer i hetrohelvete

Men hva med kulturen?

Vi tar i dag for oss problemer og løsninger knyttet til kjønn og legning

Du hører på Radiofront. Mitt navn er Jostein Gjertsen

Mitt navn er Siss Vik. Velkommen!

Skuespiller leser: ”Aldri hadde Ask sett en gutt så vakker, så rikt utrustet, så Gudelik, som Gunnar.”

Vik: Ja, som mange kanskje gjetter er den Asken vi hørte om i denne opplesningen selveste Ask Burlefot fra Agnar Mykles roman *Lasso rundt fru Luna*.

Gjertsen: Men det er ingen som har hørt denne beskrivelsen før, for dette utdraget var fra den delen av boka som ble sensurert bort og ikke tatt med i boka før originalmanuskriptet ble publisert i høst.

Vik: Ville norsk litteratur og norsk homodebatt sett annerledes ut hvis Asks varme følelser for sine klassekamerater hadde sett dagens lys i 1954? Det skal vi undersøke. Men vi skal også se på popmusikk, Jostein.

Gjertsen: Ja, for norsk musikk kan man vel si for tiden er prega av maskuline rockegutter og feminine syngedamer. Men fra utlandet, så blåser det en skeiv popvind. Antony Hegarty, fra

Vedlegg 2

Antony and the Johnsons, har en stemme som mange beskriver som gudbenådet nettopp fordi han verken er typisk mann- eller damestemme.

Vik. Og apropos, damestemme. I høstens norske romaner, så er mange av disse damestemmene skrevet, faktisk, av menn. Hvordan føler det for eksempel for Frode Grytten å skildre munnsex fra en kvinnes perspektiv?

Gjertsen: Ja, det vil du faktisk få svar på, kun i *Radiofront* i dag. For, kanskje så finnes det et frigjørende potensial i nettopp musikk og litteratur. Der man kan leve ut kjønn og legning, uten å få huset sitt tagga ned.

Vik: Ja, for det er jo et heterohelvete der ute, når folk sprayer homo i store bokstaver på huset til tidligere politikere, Anders Hornslien, som faktisk skjedde denne uken.

Gjertsen: Men, Siss, kanskje hadde det ikke sånt skjedd hvis kulturen hadde vært mindre streit?

Vik: Ja, det er nettopp det jeg skal utforske nå sammen med forlegger Anders Heger og homopioner- og forfatter Gerd Brantenberg. Vi skal bedrive litt kontra-faktisk-historie-skrivning med utgangspunkt i de hundre sensurerte sidene fra *Lasso rundt fru Luna*. Og slik høres det ut når Mykle beskriver Asks følelser for sin kompis, Kvase.

(Musikk)

Skuespiller leser:

”Ask ble stadig mer begeistret for Kvase, stadig mer opptatt av ham. Hver dag lengtet han etter å treffe ham og komme sammen med ham, suge av hans kraft, hans mot, hans åpenhet, hans henrykte uforskammethet, (hans enkelhet,) hans dirrende iver, og hans komplette mangel på falsk beskjedenhet.”

(Musikk)

”Den første natten de var sammen, var der kanskje til å begynne med

Vedlegg 2

en smule tilbakeholdenhet. Men skyheten løste seg fort opp, de foldet seg ut som blomster, og da Ask brøt opp fra Kvase's hybel klokken seks om morgenen, hadde de lagt grunnen til et vidunderlig vennskap.”

”Noen har sagt, at hjertet er en ensom jeger.

Men menneskenes evige, dype tragedie ligger ikke bare i ensomheten og den ensomme jakt. Tragedien fullstendigjøres ved den omstendighet at jegeren, foruten å være ensom, også er stum. Hjertet er en stammende jeger. Det ensomme hjerte har ingen tunge.”

(Musikk)

Vik: I åpningen av dagens *Radiofront* hørte vi om Ask Burlefots beundring for sin medelev Gunnar og her hørte vi en skildring av hans følelser for Kvase, som han treffer seinere, og Anders Heger, Mykle-biograf- og ekspert, åpenbarer Ask Burlefot seg som bifil, kanskje, i disse partiene?

Heger: Eh, ja, jeg synes helt klart det. Hmm, det er, altså, Ask har jo ingen, hmm, intet av dette som i kristenkonservative kretser heter aktiv homofili, eller altså, utlevd homofili, eller hva det er de kaller det. Men i den måten han beskriver, det er særlig to av sine venner han beskriver på denne måten, så kan det vanskelig leses som noe annet enn en forelskelse. Og da en forelskelse i ordets mest enkle betydning, nemlig en fysisk tiltrekning mot den andres kropp, rett og slett, altså.

Vik: Ja, for han beskriver i lange ordelag og flotte adjektiver ...

Heger: Det er nydelig.

Vik: ... hvor gudelignende disse guttene er.

Heger: Det er nydelig. Og det er på mange måter vakrere enn den måten han beskriver sin tiltrekning til kvinner på, må jeg rett og slett si. Det, det er gripende skildringer dette her.

Vedlegg 2

Vik: Mm, Gerd Brantenberg, du er jo homopioner, kan vi kalle deg, i norsk litterær sammenheng?

Brantenberg: Ja!

Vik: Hva tenker du når du hører disse passasjene?

Brantenberg: Jeg er enig med Heger. Ingen tvil. Det ”vidunderlige” hadde de lagt grunnlaget for den natten, altså, hvordan kan man si, noe vindunderlig, for å si det sånn. Det er jo det man føler når vært sammen med, fysisk sammen med, en som man er forelsket i for første gang. Fantastisk.

Vik: Du, Anders Heger, det er jo du som står da for denne her, som jeg kaller: *Lasso rundt fru Luna Redux*, som de sier når filmer blir sluppet slik regissøren ville det. Mhm, da du fikk originalmanuset i hende, hva tenkte du da du oppdaget at disse partiene hadde ...

Heger: Je.. jeg ble jo, jeg oppdaget jo dette ved en tilfeldighet, fordi, det er klart som biograf, så går man ikke gjennom og leser alle, tross alt, alle kladdene til alle bøkene, så det var litt tilfeldig at jeg plutselig kom over det, fordi jeg fant en bunke som var de bortklippede delene, og det er jo interessant for et biografisk perspektiv. Og jeg så jo med en gang at dette var jo, det springer deg i øynene. Så begynte jeg å lete i korrespondansen, og det er en fryktelig krangel med forlaget om hver eneste setning han må kutte. Jeg kjenner jo dette fra den andre siden og noen forfattere er veldig strie og krangle med om hvorledes manuskriptet skal se ut. Men det aspektet, at dette klippes, det kan ikke være en tilfeldighet, på grunn av ... de homofile skildringene, det berører ingen av partene.

Vik: Men, for du beskriver i forordet ditt at Agnar Mykle var jo litt vanskelig og leverte på overtid et altfor stort manus, og det ble for dyrt å trykke og sånne ting. Så det var mange praktiske hensyn fra forlagets side. Eh ...

Heger: Det er for dyrt og de har veldig liten tid.

Vik: Ja, så man skjønner jo, at ja, noe må bort. Men vil du kalle det noen form for sensur? Da allikevel, eller?

Vedlegg 2

Heger: Ja, så det som kom ut av det var jo at en vesentlig del av Ask ble klippet bort. Den setningen skal ikke få tas altfor bokstavelig, men altså, en vesentlig del av ham forsvant for det norske folk. Om man velger å kalle dette sensur eller ikke, det er i hvert fall et uttrykk for den tidsånden som hersket, helt opplagt, helt uten tvil.

Vik: Hvis disse sidene var med opprinnelig, tror dere at norske lesere, på den tiden var det jo lite snakk om homofile følelser, tror dere at folk ville lest det? Som homofili?
Hva sier du Brantenberg?

Brantenberg: Om det hadde tolket ...

Vik: Om de hadde skjønt at det var en homofil forelskelse?

Brantenberg: Ja, det tror jeg de hadde. Ja. Men, altså, det kommer litt an på hvem *de* er. Men det er helt klart at alle homofile, kvinner og menn, de hadde skjønt det. Og vi har jo skjønt veldig mye i såkalt heterolitteratur generelt, som da ikke har blitt tolket som homofil kjærighet i andre bøker også.

Vik: Men vi hørte han sier: ”Hjertet er en ensom jeger.” Det er jo et sitat fra Carson McCullers roman fra 1940, som jo da beskriver kjærighet mellom menn. Kan det tolkes som en sånn kodet melding, nærmest?

Heger: Jeg tror mye av dette kan tolkes som kodede meldinger, ja, man skal være klar over at Mykles mest berømte enkeltsetning: ”Kjærigheten er en ensom ting”. Den er hentet fra samme bok.

Brantenberg: Det er også ganske vanlig ... kamuflasjetechnikker, har jeg kalt det i min bok om saken da, *Kjærighet mellom kvinner i litteraturen frem til 1986*. Om det fenomenet at man skjuler, d..., at man legger inn sånn ... *Q.E.D.*, skriver Gertrud Stein, *quod erat demonstrandum*, det er tittelen på en bok, den kom først etter hennes død, og det betyr: ”things as they are” eller ”hvilket er bevist”, det som er bevist er at jeg elsker kvinner og er en kvinne. Altså dette er typisk kodet melding.

Vedlegg 2

Heger: Ja, dette er ... men det er veldig interessant også å tenke seg at, okey, de ville fortsatt det, men ville de andre forstått det, eller, jeg har tygget litt på det og sett litt på, liksom, eller jeg har jo sett på, har jo måttet sette meg inn i tiden ganske kraftig under studiet av rettsaken og sånt noe. For det er vanskelig for oss, som tross alt bare lever 50 år etterpå, og 50 år er jo ikke, liksom, all verdens tid. Og se i hvilken, ufattelig grad, dette var feiet under teppe. Altså, hvor, hvis det er et område hvor vårt syn virkelig har endret seg. Så er det på måten, man kan snakke om at, ikke bare at homofili finns, men antagelig er flere av dine beste venner homofile, og .. og du har gått i klasse med dem. Og, du har hatt dem som lærere på skolen og de er overalt. Hvis du hadde sagt det på 50-tallet, du ville blitt kjeppjagd ut av rettsalen, eller inn i den, og derfra rett videre ...

Vik: Vi skal høre et lite utdrag fra Gerd Brantenbergs roman fra 1985, hvor du da tør å beskrive Ingers, din hovedperson, som du følger gjennom tre bøker, som vi kaller *St. Croix-triologien*, hvor hun oppdager at hun elsker jenter.

(Musikk)

Skuespiller leser:

”En dag i slutten av februar, en mandag, akkurat idet de skulle gå inn til matematikktimen klokka tyve over tolv, gikk Inger rett eller Beate inn i klasseværelset, og så på foldene i den lysebrune Cardiganryggen hennes. Da ble Beate et sånt menneske.”

”Etter dette skjønnte Inger hva et sånt menneske var. Det var dette hun hadde lest om. Etter dette visste hun at alle de følelsene, som hun hadde lest om i ukebladnovellene før, og i alle Evy Bøgenes-bøkene, all den brennende kjærligheten som Scarlet O`Hara hadde følt for Rhett Butler, og den knugende lengselen som Anna Karenin hadde etter Vronskij. Det var de samme følelsene hun nå hadde for Beate. Men da kunne jo ikke hun ha vært en jente? tenker Inger. Da burde det ha vært en gutt. Eller jeg burde ha vært en gutt. Hvordan kan jeg elske henne når jeg ikke er gutt? Men det kunne hun. Og det gjorde hun. Og hun skrev det ned i sin dagbok. Og siden brente hun opp de arkene det var skrevet på.”

Vik: Ja, dette var fra *Ved fergestedet*, som kom i 1985, bind to i *St. Croix-triologien*. Jeg husker jo at jeg leste den som tenåring og da var det på en måte greit, Gerd Brantenberg, men jeg tenker, nå skal vi drive litt kontra-faktisk-historie-skrivning. Hva ville skjedd hvis *Lasso*

Vedlegg 2

rundt fru Luna hadde kommet med Asks varme følelser, jeg tenker, du er jo en ekspert på kontra-faktisk-historie-skrivning med *Egalias døtre*, som snur hele samfunnet og alle kjønnsroller på hodet. En bok som vakte veldig mye oppsikt. Men tror du det ville gjort noen forskjell for ditt liv og ditt forfatterskap og i det hele tatt for homokampen hvis Ask hadde fremstått med sine følelser i 1954?

Brantenberg: Ja, for mitt liv hadde det vært fantastisk. Men jeg er veldig redd for hva som hadde skjedd hvis han hadde gjort det. For det, for at jeg tror at enten, det er mest sannsynlig når man ser på andre som gjorde det samme, og hvis man tenker på hvordan Agnar Mykle var, så tror jeg det at enten, hadde boken blitt fortiet, hvilket den ikke ble. Og Ebba Haslund som skrev det og *Det hendte ingen ting* i 1948, altså noen få år før, den boken ble jo fortiet. Det var jo kanskje en av hennes beste bøker. Og, og hun var veldig skamfull, altså, *Det hendte ingen ting* handler om, det bærende element i denne fortellingen er en kvinnes kjærlighet til en annen kvinne, forelskelse, det kan ikke tolkes på noen annen måte. Så hvis den hadde blitt fortiet, så er jeg redd for at vi hadde gått glipp av *Sangen om den røde rubin* og alle de andre fantastiske bøkene som Agnar Mykle har skrevet. Han er jo en av de store i norsk litteratur, det syns jeg også. Det ... eller, som kunne ha skjedd var at han det hadde blitt skandale allerede da. Kanskje den boken hadde blitt trukket for retten, det skal jeg ikke si sikkert, da, det er det kanskje ikke grunnlag for. Men hvis det hadde blitt så mye ståhei, så er jeg redd for at det kanskje ha knust ham som forfatter. Hvis det hadde blitt sånn sensasjonsmakeri omkring det. Så jeg er bekymret for Mykle. Ja ... (*ler*)

Heger: Det har du jo grunn til. Historien viser jo, at det hadde du grunn til, fordi at den prisen han til syvende og sist måtte betale, for sin frittalenhet, var jo, var jo veldig høy. Mhm, jeg tror ...

Vik: Var Norge så ille i 1954 at vi kunne mistet en av våre største forfattere hvis det hadde kommet frem?

Heger: Jeg tror sss ... kanskje litt i motsetning til Gerd Brantenberg, at dette ville ha, man ville ha latt som om man ikke så det. Altså, man ville rett og slett ha sagt ja, det er et vennskap, riktig nok et veldig nært vennskap mellom noen menn, men altså, virkelig fordi, Norge var, ille og ille, det var et helt annet land. Dette var noe man ikke snakket om, man skal huske, det er ganske interessant, du nevnte det i introen her at Frode Grytten beskrev munnsex

Vedlegg 2

fra en kvinnes synspunkt. Mykle er den første som gjør det. Det gjør han i denne boka, *Lasso rundt fru Luna*, men når han gjør det, så blir det oppfattet, av hans samtid, som den ytterste form for perversjon. At en kvinne gjør dette på en mann. Og hvis du da hadde sagt at i løpet av ti år, skal det bli sånn her i landet at alle syns det er helt normalt, ja, de ville ikke ha trodd det. Så, her har det skjedd en stille revolusjon, og guds skje lov for det. Men intet sted har det vært så kraftig som på homofilifronten. Og det andre aspektet som er veldig interessant her, det er at ingen bøker, tror jeg, med all respekt for Gerd Brantenberg, har hatt en tilsvarende betydning for nordmenns syn på seksuallivet. Det er ... disse bøkene har hatt enorm betydning på, som beskrivelse av, hva er den unge mannens seksualliv. Hvis vi hadde hatt, inne i det, også et homofilt element, så ville den videre utvikling ha gått lettere, altså, det er veldig mange som har betalt ekstremt høy pris for ..., kanskje det ville ha blitt en lettere bær å bære hvis de hadde hatt Ask Burlefot med på laget.

Vik. Mhm, nå tenker jeg vi hadde jo i 2004, så ble det jo veldig mye opphetet debatt om hvorvidt Prøysen var homofil eller bifil, eller hva det var. Brantenberg, tror du at, hvis Mykle hadde fått tatt, liksom, tatt homodyden på Norge i 1954, at vi hadde sluppet sånne ramaskrik?

Brantenberg: Nei, altså, det er jo noe som heter at en tid er moden for noe, og 50-årene var ikke moden for beskrivelser av homofili, for det kom en del og de ble fortiet, altså jeg mener James Baldwin skrev jo og det begynte jo å lysne i 60-årene, selv om gjennombruddet først var i 70-årene. Jeg tror det er helt riktig at de få beskrivelsene og de få bøkene om dette som fantes, de ble fortiet. Det som var mest kjent i Norge den gangen, det var *Vi som føler annerledes* av Finn Grodal, og det var jo et pseudonym, for en for øvrig forholdsvis kjent universitetslektor. Øyvind Eckhoff het han, det var det omtrent ingen som visste da, men det står jo i leksikon i dag. Han skrev altså under pseudonym og det var i 58, altså lenge etter dette her.

Vik: Vi kan konkludere med at norsk litteraturhistorie må skrives om, Agnar Mykle står beskrevet som en mann som er for seksuell frigjøring på en heteroseksuell måte, nå er han også en homofilfrigjører. Tusen takk til Gerd Brantenberg og Anders Heger.